

CHOTCZA

wczoraj, dziś, jutro

Pod redakcją
Aliny Skorupskiej-Tomczyk
i Władysława Witczaka

CHOTCZA

wczoraj, dziś, jutro

Praca zbiorowa pod redakcją
Aliny Skorupskiej-Tomczyk
i Władysława Witczaka

Stowarzyszenie Oświatowe SYCYNA
Urząd Gminy w Chotczy

Tom XXIII
Biblioteka Sycyńska
Monograficzna seria wydawnicza,
ukazuje się od 2000 r. (łącznie 33 900 egz.)

Chotcza wczoraj, dziś, jutro
pod redakcją Aliny Skorupskiej-Tomczyk i Władysława Witczaka

Autorzy monografii: Mirosława Byzdra, Bożena Chołuj, Lidia Łukasik, Dorota Madej, Małgorzata Pawlak, Wiesława Płaza, Irena Romanowska, Janusz Rutkowski, Alina Skorupska-Tomczyk, Urszula Sowa, Halina Stańczyk, Czesław Studniarz, Janusz Witczak, Władysław Witczak, Krystyna Zwolińska

Zdjęcia: Krzysztof Furmanek, Dariusz Łukasik, Zbigniew Kopciński, Jerzy Wosik, a także ze zbiorów prywatnych, z kronik szkolnych, straży pożarnej oraz z archiwum Urzędu Gminy w Chotczy

Recenzent: dr Dariusz Kupisz

ISBN 83-60132-05-4

© Copyright by: Alina Skorupska-Tomczyk, Władysław Witczak,
Stowarzyszenie Oświatowe SYCYNA, Urząd Gminy w Chotczy, 2005

Projekt okładki: Alina Skorupska-Tomczyk, Iwona Nitek
Opracowanie wydawnicze: Iwona Nitek, Joanna Iwanowska
Wydawnictwo Stowarzyszenia Oświatowego SYCYNA
Sycyna 126a, 26-700 Zwolen
e-mail: sycyna@ppp.pl <http://www.sycyna.ppp.pl>

 Druk: Instytut Technologii Eksploatacji – PIB
ul. K. Pułaskiego 6/10, 26-600 Radom, tel. centr. 364-42-41, fax 3644765
e-mail: instytut@itee.radom.pl <http://www.itee.radom.pl>

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
I. Gmina Chotcza i jej sąsiedzi	11
II. Geograficzno-przyrodnicza charakterystyka gminy	15
• Położenie	15
• Budowa geologiczna i ukształtowanie terenu	15
• Stosunki wodne	16
• Klimat	17
• Gleby i rolnictwo	18
• Roślinność	18
• Walory przyrodniczo-krajobrazowe	20
III. Co mówią liczby	23
• Procesy demograficzne	23
• Rolnictwo	26
• Sieć osadnicza, stan zabudowy wsi	28
• Drogi, komunikacja, łączność	30
• Sfera gospodarcza – działalność pozarolnicza	32
• Oświata i kultura	32
• Ochrona zdrowia	33
IV. Najważniejsze daty	35
V. Wybrane sylwetki mieszkańców naszej ziemi	43
• Sylwetki historyczne	43
• Sylwetki współczesne	43
• Bohaterowie II wojny światowej	48
VI. Obiekty pamięci i kultu	55
• Chotcza Dolna	55
• Chotcza Górna	58
• Chotcza-Józefów	58
• Gniazdków	58
• Tymienica Stara	59
• Siekierka Stara	59

VII. Daleka i bliższa przeszłość wsi	61
• Baranów	61
• Białobrzegi	63
• Chotcza	65
• Gniazdków	74
• Gustawów	76
• Jarentowskie Pole	77
• Karolów	82
• Kijanka	83
• Kolonia Wola Solecka	85
• Niemieryczów	86
• Siekierka	87
• Tymienica	88
• Zajączków	90
VIII. Parafie w gminie Chotcza	95
• Parafia rzymskokatolicka pod wezwaniem Świętej Trójcy w Chotczy	95
• Parafia rzymskokatolicka pod wezwaniem św. Tekli w Tymienicy	103
IX. Poczta	111
X. Policja	113
XI. Służba zdrowia	115
XII. Strażacy w gminie	121
• Ochotnicza Straż Pożarna w Białobrzegach	121
• Ochotnicza Straż Pożarna w Chotczy	122
• Ochotnicza Straż Pożarna w Kijance	126
• Ochotnicza Straż Pożarna w Tymienicy	127
XIII. Szkoły, ich absolwenci i nauczyciele	129
• Szkoła w Chotczy	129
• Szkoła w Tymienicy	150
XIV. Urzędy administracji terenowej	163
XV. Osiągnięcia ostatnich lat i prognoza rozwoju gminy Chotcza	173
XVI. Autorzy – notki biograficzne	181
Nasze dziedzictwo – rozwój innowacji oświatowych. Od wydawcy	185

Wstęp

Nie byłoby tej monografii gminy Chotcza, a już na pewno nie byłoby jej w formie, jaką właśnie oddajemy do rąk naszych Czytelników, gdyby nie doktor Czesław Barański. To właśnie on postanowił doprowadzić do wydania dwutomowej monografii Ziemi Lipskiej. W skład tego opracowania wchodzi m.in. opisy wszystkich gmin powiatu lipskiego, oczywiście także i gminy Chotcza. W trakcie pracy zespołu opracowującego poszczególne rozdziały poświęcone Ziemi Choteckiej okazało się, że zgromadziliśmy znacznie więcej materiału, niż był potrzebny dla stworzenia kilkudziesięciu stron, sugerowanych przez dr. Barańskiego. Przy tym materiale ciekawego, przynoszącego coraz to nowe szczegóły mówiące o przeszłości samej Chotczy, znajdujących się w tej gminie wsi oraz o tych wsi mieszkańcach. Żeby te szczegóły znowu nie uległy rozproszeniu, nie zniknęły gdzieś w domowych archiwach osób, które do nich dotarły, nasz zespół redakcyjny postanowił samodzielnie wydać poszerzoną monografię gminy Chotcza. Podobnie jak uczyniły to wcześniej niektóre inne gminy województwa mazowieckiego, w tym i nasi sąsiedzi – gmina Ciepiałów oraz Przyłęk.

Naszemu Czytelnikom i nam, opracowującym niniejszą monografię, przyszło żyć w bardzo ciekawych, ale też trudnych czasach. Zapisali się w historii naszego narodu wielkimi wydarzeniami, jak choćby wojna światowa i jej konsekwencje. Potem przemiany ustrojowe z lat dziewięćdziesiątych XX w., a wcześniej wybór Polaka na Papieża, które to fakty zresztą miały ze sobą istotny związek. Przeżyliśmy też przełom wieków i tysiącleci, a niewielu z licznych przodków każdego z nas dane było przeżyć tak szczególne daty.

Czy rzeczywiście byli liczni? Skoro my istniejemy, musieli być – szacowni lub zwyczajni, mądrzy albo i nie. Każda przecież rodzina, prosta czy wykształcona, wywodząca się ze szlachty bądź pospólstwa ma swoją historię, choć zazwyczaj niełatwo ją odtworzyć, jeśli nikt wcześniej nie zechciał faktów utrwalac na papierze. Dokumentów brak lub trudno do nich dotrzeć, a pamięć żyjących z reguły sięga nie dalej niż dwa, trzy pokolenia wstecz.

Swoją historię, często bardzo ciekawą, ma też oczywiście każde z miast i mają wsi, w których żyjemy. Ich przeszłość nieco łatwiej można poznać, choć z pewnością wiele faktów zaginęło w mroku dziejów i mimo ogromnego zapału oraz wysiłków zespołu tworzącego monografię nie udało się do nich dotrzeć. Nie zebrano tych danych przed nami i w taki oto sposób historia Białobrzegów i Baranowa, Chotczy czy Kijanki oraz ich mieszkańców jest może o dziesiątki bądź setki lat krótsza. Czy przez to dla czytających mniej ciekawa? Mamy nadzieję, że nie.

Żałować można tylko, że nie wzorujemy się na narodach, w których zwykli ludzie znają po kilkaset lat z historii swych rodzin, że my, żyjący obecnie, tak niewiele wiemy o przeszłości naszych ziem, naszych przodków, o ludziach, którzy tu byli przed nami, ludziach wielkich i najzwyczajniejszych, o ich problemach i radościach, o tym, czy swoje czasy uznawali za ciekawe, czego dokonali, jakie bywały ich dni powszednie. A były

wśród nich postaci, którym w naszej historii poświęcono wiele miejsca, jak żyjący w XVI w. biskup **Marcin Białobrzski**. I ledwo wspomniane, choć kiedyś pewnie znaczące jak **Rafał z Chotczy**, ochmistrz króla **Zygmunta Starego**, który począwszy od 1511 r. często z całym dworem gościł w zamku biskupów krakowskich w **Iłży**, odległej o 40 km od Chotczy.

Brakuje zapisków i brak zabytków kultury materialnej, bo tu od wieków budowano z nietrwałego materiału. Budynki kamienne stoją przez stulecia, a nawet tysiące lat, chyba że zburzy je trzęsienie ziemi bądź sam człowiek. Ale drewniane gorzej opierają się niszczącemu wpływowi czasu. I choć wiadomo, że na przykład tam, gdzie dziś znajduje się **Gniazdków**, już w XIII w. istniała osada, że o Chotczy wspomniano w XIV w., a historia **Jarentowskiego Pola** jest tylko o wiek krótsza, najstarsze z zachowanych obiektów na terenie gminy to liczące po 150–190 lat cmentarne nagrobki oraz kaplica w Chotczy Dolnej z połowy XVIII w.

Zresztą jak mogło być inaczej w burzliwej historii naszego kraju i Ziemi Choteczkiej, która tylko w XIX w. co kilka lat przechodziła pod inne panowanie – to Austriaków, to znowu carskiej Rosji, ziemi która w tym samym wieku była terenem jednej z większych bitew narodowego powstania, zwanego później listopadowym, a wywołanego prześladowaniami, uciskiem rządzących, rusyfikacją i słynną galicyjską biedą. Zaś wiek później stała się terenem zaciętych walk II wojny światowej.

Skromnie jest, jeśli idzie o zachowane świadectwa przeszłości naszej małej ojczyzny także dlatego, że okupantom nie zależało przecież na pozostawianiu potomnym dokumentów podbitego narodu. Autorzy poszczególnych rozdziałów tej monografii, zwłaszcza tych związanych z historią, jak (przygotowane przez **Dorotę Madej**) kalendarium, sylwetki mieszkańców gminy (które opisała **Krystyna Zwolińska**) czy „Obiekty pamięci i kultu” (zinwentaryzowane przez **Małgorzatę Pawlak**), nie przywołali może jakichś znaczących wydarzeń czy osób z przeszłości. Nie w wyniku zaniedbań, bo że im na rzetelności zależało, nie można wątpić. Większość z kilkunastu autorów opracowujących poszczególne rozdziały tu ułożyło swoje życie, nie tylko zawodowe. Inni w Chotczy bądź w jej pobliżu urodzili się lub wychowali – jak **Mirosława Byzdra**, **Lidia Łukasik**, **Małgorzata Pawlak**, **Wiesława Płaza**, **Władysław Witczak**, **Janusz Witczak**. Wszyscy włożyli wiele pracy w przygotowanie materiałów i właściwą ich obróbkę. Nie było przecież łatwo **Bożenie Chołuj** opracować rozdział o gminie w liczbach czy kolejny, geograficzno-przyrodniczy jej opis ani **Władysławowi Witczakowi** przygotować bardzo obszerną i szczegółową historię obu tutejszych parafii równocześnie kierując oddziałem szpitalnym; czy **Wiesławie Płazie** (która oprócz normalnych obowiązków opiekowała się ciężko chorą Mamą) zdobyć wiarygodne informacje o przeszłości każdej z kilkunastu wsi na terenie naszej gminy; lub **Januszowi Witczakowi**, w natłoku problemów wynikających z kierowania gminą, znaleźć czas na sformułowanie prognozy jej rozwoju. **Dariusz Łukasik** natrudził się przy utrwalaniu obiektów na fotografiach; a **Jerzy Wosik**, kiedyś dziennikarz radiowy, potem telewizyjny, od niedawna związany z gminą Chotcza, niejedną godzinę poświęcił na próby uchwycenia tutejszego krajobrazu tak, by zwykle miejsca pokazać w wyjątkowym ujęciu.

Wszystkim autorom tekstów i fotografii należą się za nie gorące podziękowania. Podobnie jak naszym informatorom, proboszczom – **Henrykowi Ochmańskiemu** i **Janowi Wiktorowiczowi** oraz uczniom tutejszego zespołu szkół uczestniczącym w gromadzeniu informacji o miejscach pamięci.

Oto oni: **Sylwia Baranowska, Łukasz Byzdra, Tomasz Byzdra, Iwona Czapka, Karolina Figura, Sylwia Grzeszczyk, Justyna Knieć, Katarzyna Lewandowska, Aneta Łyjak, Ilona Paszkiewicz, Anna Pawlak, Damian Witczak.**

Należą się też podziękowania paniom: **Mirosławie Byzdrze** i **Barbarze Wronikowskiej** za to, że podpowiadały, co jeszcze należałoby uwzględnić w naszym opracowaniu. Basi także za cierpliwość, z jaką nanosiła kolejne redakcyjne i korektorskie poprawki, a **Ryszardowi Tomczykowi** za rzeczowe uwagi o niektórych tekstach, zwłaszcza tych dotyczących historii. Pozwoliły one uniknąć co najmniej paru nieścisłości, a nawet błędów, choć być może pozostały jakieś inne błędy, których nie zauważyliśmy przed drukiem (inaczej byłyby usunięte). Liczymy na wyrozumiałość naszych Czytelników i życzymy ciekawej lektury.

I. Gmina Chotcza i jej sąsiedzi

Gmina Chotcza sąsiaduje z siedmioma gminami, z czego dwie znajdują się po przeciwnej stronie Wisły, w województwie lubelskim. Pozostałe to, tak jak Chotcza, gminy województwa mazowieckiego.

Licząca około 6500 ludności **gmina Ciepiałów** wchodzi w skład powiatu lipskiego a zajmuje przeszło 135 km² powierzchni. Ciepiałów założył w 1548 r. Marcin Kazanowski, dając mu nazwę Grzymałów od swojego herbu Grzymała. Przeszłość tamtego terenu reprezentuje kilka ciekawych obiektów: dziewiętnastowieczny kościół i synagoga w Ciepiałowie, dwór w Bąkowej też z XIX w. oraz park i dworek szlachecki w Łaziskach, dworek w Gardzienicach i kościół cmentarny z XVII w. w Wielgiem. Główne źródło utrzymania mieszkańców tej gminy to rolnictwo. Dziś gmina Ciepiałów dysponuje wolnymi budynkami na działalność gospodarczą, a także gruntami w dolinie Iłżanki pod obiekty rekreacyjne.

Kolejny sąsiad gminy Chotcza to malowniczo położona w dolinie rzeki Krępianki, stanowiąca południowy kraniec woj. mazowieckiego, **gmina Lipsko**. Zajmuje 135 km², liczy ponad 12 700 osób, z czego przeszło połowa mieszka w mieście Lipsko, siedzibie gminy i powiatu. Po raz pierwszy prawa miejskie, nadane przez króla Zygmunta III Wazę, Lipsko uzyskało w XVI wieku, co potwierdzono w 1613 r. Drugi raz otrzymało je w roku 1958, stając się jednocześnie stolicą powiatu. W przeszłości miasto należało do znanych rodów, m.in. Denhoffów, Sanguszków i Kochanowskich. Najstarszy z zachowanych w Lipsku zabytków to XVII-wieczny kościół parafialny.

Gmina Łaziska, o pow. 108 km², położona jest po lubelskiej stronie Wisły, a należy do powiatu opolskiego. Prawie 5000 mieszkających tam w 24 sołectwach osób zajmuje się głównie uprawą chmielu i sadownictwem. Najbardziej znaną miejscowością tej gminy jest Piotrawin z kościołem zbudowanym w 1410 r., w którym zachowało się wiele elementów zabytkowego wystroju i wyposażenia. Przez gminę Łaziska prowadzi niebieski szlak turystyczny z Annopola do Kazimierza Dolnego i dalej do Dębłina.

Podobną liczbę ludności co Łaziska ma kolejna z gmin powiatu opolskiego – **Wilków**, a prawie cała jej powierzchnia (ok. 80 km²) to krajobraz chroniony. To tu leży Kazimierski Park Krajobrazowy, Chodelski Obszar Krajobrazu Chronionego i dwa rezerwaty przyrody: rezerwat ptactwa na Krowiej Wyspie oraz unikalnej roślinności stepowej na Skarpie Dobrskiej. Gmina może się też poszczycić pozostałością grodziska, siedemnastowiecznym kościołem oraz kilkoma dziewiętnastowiecznymi budynkami, a także starym młynem w Urzędowie i zabytkowym zespołem pałacowo-parkowym w Szczekarkowie.

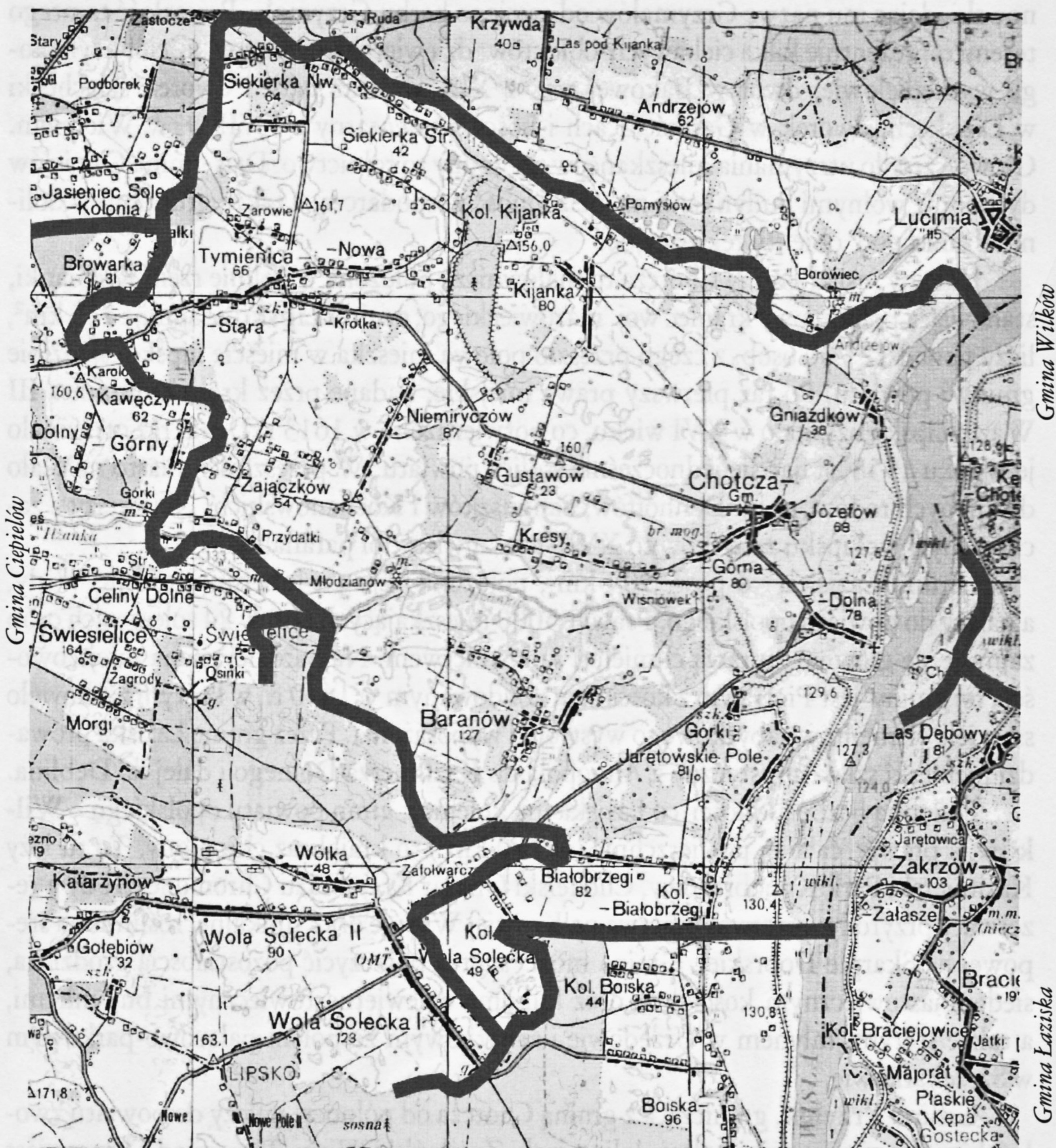
Gmina Przyłęk, granicząca z gminą Chotcza od północy, należy do powiatu zwoleńskiego, a rozciąga się wzdłuż doliny rzeki Zwolenki i Wisły. Ten sąsiad Chotczy jest także gminą typowo rolniczą. Zajmuje 130 km², a w 31 tamtejszych wsiach mieszka prawie 6700 osób. Zarówno mieszkańcy gminy, jak i przyjezdni korzystają latem

z zalewu w Baryczce, na rzece Plewka. Przez teren gminy Przyłek przebiega fragment nadwiślańskiego szlaku turystycznego, wiodącego od Sandomierza do Kazimierza Dolnego, z atrakcją w postaci przeprawy promowej przez Wisłę w pobliskim Janowcu, położonym już poza terenem gminy Przyłek.

Typowo rolnicza gmina Solec, podobnie jak Chotcza, leży nad Wisłą, ale siedziba tamtejszej gminy ma historię znacznie dłuższą, bo sięgającą IX w. Zachowane do dziś

Gmina Zwolen

Gmina Przyłek

Gmina Lipisko

Gmina Solec

ślady przeszłości są niestety dużo młodsze – to m.in. ruiny pochodzącego z XIV w. zamku, zbudowanego przez Kazimierza Wielkiego oraz także czternastowieczny kościół z bogatym barokowym wnętrzem. Kościołów jest zresztą w Solcu cztery, wśród nich modrzewiowy kościół św. Barbary z XVI w., a w niedalekim Kłudziu gmina ma przeprawę promową, co ułatwia przedostawanie się na drugi brzeg rzeki, bo najbliższe mosty znajdują się w Annopolu i Puławach.

Leżąca na południowo-wschodnim krańcu województwa mazowieckiego gmina Zwoleń zajmuje 160 km², zamieszkaną przez prawie 16100 osób. Blisko 8750 z nich to mieszkańcy powiatowego miasta Zwoleń. Gmina ma charakter rolniczy i atrakcje m.in. takie, jak obszar krajobrazu chronionego w dolinie rzeki Zwoleńki. A także zespół parkowy w Strykowicach Górnych z zabytkowym drzewostanem, zespół pałacowo-parkowy w Jasińcu Soleckim oraz Sycynę, słynną z tego, że urodził się tu Jan Kochanowski, najwybitniejszy poeta polskiego Odrodzenia.

Budowa geologiczna i ukształtowanie terenu

Gmina Chotcza leży w obrębie dwóch makroregionów. Zachodnia i środkowa część gminy położona jest w makroregionie Wzniesień Południowo-Mazowieckich, wschodnia część w makroregionie Wyżyny Lubelskiej z mezoregionem Małopolskiego Przełomu Wisły.

W rzeźbie terenu wyraźnie zaznacza się polodowcowa wysoczyzna plejstoceniowa i dolina rzeki Wisły.

Z geologicznego punktu widzenia obszar omawianej gminy położony jest w obrębie otoczki mezozoicznej Gór Świętokrzyskich. Występuje tu podłoże kredowe ukształcone w postaci margli, kredy piaszczącej i opok, które zalegają na głębokości od 20 do 1 metra. Odslaniają się one w rejonie doliny Itzanki na wysokości wsi Zajączków.

Krajobraz w Zajączkowie widziany z góry

II. Geograficzno-przyrodnicza charakterystyka gminy

Położenie

Gmina Chotcza położona jest w południowo-wschodniej części województwa mazowieckiego, w dolinie środkowej Wisły, u ujścia rzek Zwoleńki i Iłżanki. Powierzchnia gminy wynosi 8882 ha, liczba ludności 2816 osób, średnia gęstość zaludnienia to trzydzieści dwie osoby na kilometr kwadratowy. Sieć osadniczą tworzy 17 sołectw, z których żadne nie liczy więcej niż 300 mieszkańców.

Gmina należy do Związku Gmin „Iłżanka”. Celem działalności tego związku o charakterze gospodarczo-ekologicznym jest zagospodarowanie doliny rzeki Iłżanki z zachowaniem jej walorów przyrodniczych.

Budowa geologiczna i ukształtowanie terenu

Gmina Chotcza leży w obrębie dwóch makroregionów. Zachodnia i środkowa część gminy położona jest w makroregionie Wzniesień Południowo-Mazowieckich, wschodnia część w makroregionie Wyżyny Lubelskiej z mezoregionem Małopolskiego Przełomu Wisły.

W rzeźbie terenu wyraźnie zaznacza się polodowcowa wysoczyzna plejstocenska i dolina rzeki Wisły.

Z geologicznego punktu widzenia obszar omawianej gminy położony jest w obrębie otoczki mezozoicznej Gór Świętokrzyskich. Występuje tu podłoże kredowe wykształcone w postaci margli, kredy piszącej i opok, które zalegają na głębokości od 20 do 1 metra. Odślaniają się one w rejonie doliny Iłżanki na wysokości wsi Zajczków.

Kamieniołom w Zajczkowie widziany z góry

Na utworach kredowych zalegają bezpośrednio utwory czwartorzędowe. Miąższość ich jest zróżnicowana i waha się w granicach od 1 do 20 metrów. Osady plejstoceny pochodzą z akumulacji glacialnej i fluwioglacjalnej oraz akumulacji eolicznej okresu zlodowacenia środkowopolskiego. Utwory te budują całą wysoczyznę plejstoceny, położoną między rzeką **Iłżanką** a **Zwoleńką** i wyraźnie oddzielone są od doliny **Wisły**.

Powierzchnia wysoczyzny jest płaska, lekko pochylona ku północy i wschodowi. Najniższe wysokości znajdują się przy ujściu rzeki **Zwoleńki** i wynoszą 122,3 m n.p.m. Najwyższy punkt położony jest na wydmie w okolicy **Siekierki Nowej** – 165,2 m n.p.m. Wysoczyzna zbudowana jest z gliny moreny dennej, którą przykrywają piaski eoliczne i fluwioglacjalne.

W centralnej części wysoczyzny w okolicy miejscowości **Tymienica**, **Niemieryczów**, **Gustawów**, **Baranów** i **Białobrzegi** występują duże zgrupowania wydmy, które dochodzą niekiedy do 18 m wysokości i osiągają 100–200 m długości. Stroną wypukłą zwrócone są ku wschodowi.

Utwory wodnolodowcowe wykształcone w postaci piasków drobno- i średnioziarnistych, pospółek i żwirów zalegają na terenie prawie całej gminy, a duże koncentracje są w **Zajączkowie** i **Niemieryczowie**. W rejonie **Kijanki**, **Baranowa** i **Białobrzegów** występują lessy i muły lessopodobne w postaci niewielkich płatów.

W okolicy **Tymienicy Starej**, **Tymienicy Nowej** i **Zajączkowa** znajdują się zagłębienia krasowe o owalnym kształcie, średnicy do kilkunastu metrów i głębokości 2–3 m. W zagłębieniach tych oraz w dolinach rzecznych **Wisły**, **Zwoleńki**, **Iłżanki** i **Strużki** zalegają osady organiczne w postaci namulów, torfów i mułków zastoiskowych. Osady torfowe były eksploatowane przez miejscową ludność.

Dolina rzeki **Wisły** wyraźnie rysująca się we wschodniej części gminy oddzielona jest od wysoczyzny krawędzią o wysokości około 30 m i nachyleniu 40%. Jest to fragment przełomowego odcinka środkowej **Wisły**. W rzeźbie doliny widoczny jest taras zalewowy ze śladami meandrowania rzeki, starorzeczami i zanikającymi korytami rzeczny. Stroma krawędź wysoczyzny poprzecinana jest licznymi wąwozami i wcięciami erozyjnymi.

Stosunki wodne

Wody powierzchniowe

Obszar gminy **Chotcza** leży w obrębie zlewni **Wisły**. Przebiega tu dział wodny rozdzielający dorzecza rzeki **Zwoleńki** na północy i **Iłżanki** na południu.

Wisła płynie we wschodniej części gminy i stanowi jej granicę. Szerokość rzeki na tym odcinku waha się od 200 do 800 m, a średnia głębokość wynosi 1,5 m. Jest nieuregulowana, występują na niej liczne wyspy i łachy. Stanowi bardzo cenny pod względem przyrodniczym fragment dużej, nizinnej rzeki o naturalnym charakterze. Niestety, **Wisła** na tej długości prowadzi wody nieodpowiadające normom czystości.

Rzeka **Iłżanka** jest lewym dopływem **Wisły**, odwadnia środkową i południową część gminy, uchodzi do rzeki głównej w okolicy miejscowości **Chotcza Dolna**. Na

terenie gminy uchodzi do **Iłżanki** mniejszy ciek wodny zwany **Strużką (Strużanką)**. Rzeka **Iłżanka** płynie w rozległej dolinie częściowo zatorfionej, jej spadek nie przekracza 4%. Dolina tej rzeki na terenie gminy jest silnie przekształcona na skutek zabiegów melioracyjnych. W krajobrazie doliny rzecznej można więc zaobserwować nienaturalnie wyprostowane koryto rzeczne, wysychające zakola, sieć rowów melioracyjnych odwadniających obszary łąkowe, wskutek czego roślinność tych obszarów została silnie zdegradowana. Czystość wód **Iłżanki** mieści się w klasie III ze względu na zawartość bakterii coli typu kałowego i azotu azotanowego.

Zwoleńka – lewobrzeżny dopływ **Wisły** – uchodzi do niej w okolicy **Gniazdkowa** i wraz z jej prawobrzeżnym dopływem bez nazwy, zbierającym wody z rowów melioracyjnych **Tymienicy**, odwadnia północne obszary gminy. Rzeka ta jest nieuregulowana, jej spadek wynosi poniżej 5%, a średnia głębokość nie przekracza 0,45 m. Wody mają III klasę czystości.

Na terenie gminy występuje szereg naturalnych zbiorników wodnych zlokalizowanych przede wszystkim w dolinach rzecznych. Są to głównie wyrobiska potorfowe oraz w dolinie **Wisły** starorzecza wypełnione wodą.

Ogółem na terenie gminy pod wodami stojącymi, płynącymi i rowami melioracyjnymi znajduje się 364 ha gruntów.

Wody podziemne

Wody gruntowe na terenie gminy związane są ściśle z podłożem geologicznym i morfologią terenu. W dolinach rzecznych oraz częściowo w obrębie wysoczyzny występują czwartorzędowe wody gruntowe o ciągłym poziomie i swobodnym zwierciadle, utrzymujące się w gruntach przepuszczalnych. Zasilane są infiltrującymi wodami opadowymi i spływem podziemnym z sąsiednich obszarów. Woda ta znajduje się na głębokości mniejszej niż 2 m. Na wysoczyźnie ciągły poziom wodonośny występuje na różnicowanych głębokościach w zależności od ukształtowania terenu i miąższości skał przepuszczalnych. Głębokości te nie przekraczają na ogół 10 m. Wody czwartorzędowe wykorzystywane są w studniach kopanych.

Na terenie gminy występują również zasoby wód górnokredowych **Niecki Radomskiej**. W utworach kredowych występują wody szczelinowe o głębokości zwierciadła: w **Chotczy** 22 m, w **Tymienicy** 1,6 m. Wody te są średniotwarde i twarde, słodkie, ujmowane bywają przez studnie wiercone i część kopanych. Mają one łączność z wodami czwartorzędowymi. Warunki wodne gminy **Chotcza** są dość korzystne dla rozwoju rolnictwa i osadnictwa.

Klimat

Gmina **Chotcza** leży w radomskiej dzielnicy klimatycznej, obejmującej pas terenu ciągnący się wzdłuż **Wisły** od ujścia **Pilicy** po ujście **Wisłoki**. Obszar ten jest znacznie cieplejszy od terenów położonych na północ i wschód. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,5°C (dane ze stacji w **Puławach**), średnia temperatura najcieplejszego

miesiąca, lipca – od 17,2 do 18,8°C, najchłodniejszego miesiąca, stycznia – ok. -3,3°C. W ciągu roku notuje się 38 dni bardzo upalnych z temperaturą maksymalną powyżej 25°C i około 47 dni bardzo mroźnych z temperaturą maksymalną poniżej 0°C. Okres wegetacyjny, który rozpoczyna się na początku kwietnia a kończy na początku listopada, trwa zazwyczaj 210–220 dni. Dominują tu wiatry zachodnie, stanowiące 21% wszystkich notowanych kierunków wiatru w ciągu roku. Często też występują wiatry południowo-zachodnie i północno-zachodnie. Średnie roczne opady atmosferyczne wynoszą około 580 mm. W ciągu roku opady te rozkładają się nierównomiernie. Najniższe notuje się w lutym i marcu 24–37 mm, najwyższe zaś w lipcu 80–89 mm. Średnia wieloletnia wilgotność względna kształtuje się w granicach 80%.

Omówione warunki klimatyczne lokalnie modyfikowane są rzeźbą terenu, zbiornikami wodnymi i rodzajem szaty roślinnej. Przeważająca część terenów gminy (zwłaszcza obszary wysoczyznowe) ma korzystne warunki klimatyczne dla rozwoju rolnictwa i osadnictwa. Zdecydowanie mniej korzystne warunki posiadają tereny położone w dolinach rzecznych, gdzie częściej występują mgły, większe amplitudy temperatur i niekorzystne warunki wilgotnościowe.

Gleby i rolnictwo

Gleby w gminie Chotcza wytworzone zostały z najstarszych osadów glacialnych i fluwioglacialnych oraz rzecznych. W dolinach rzek spotyka się gleby organiczne. Na wysoczyźnie plejstoceniowej występują gleby bielcowe o dużej zdolności infiltracyjnej i małym poziomie próchnicznym. Są to gleby klasy V i VI, o bardzo słabej przydatności rolniczej. Stanowią one około 63% użytków rolnych gminy. Stanowiące 25% użytków gleby klasy IV, o średniej przydatności rolniczej spotkać można w niewielkich płatach w południowo-wschodniej i północno-zachodniej części gminy. Gleby najlepszej jakości, pochodzenia organicznego, o dużym poziomie próchnicznym i dobrym nawodnieniu stanowią tylko 12% – są to mady i gleby potorfowe w dolinie Wisły. W okolicach Białobrzegów i Kolonii Wola Solecka występują niewielkie obszary gleb lessowych.

W strukturze użytkowania ziemi – 74% stanowią użytki rolne, 17% lasy, 9% nieużytki i infrastruktura. W użytkach rolnych – 78% zajmują grunty orne, 1,8% sady i 20,2% łąki i pastwiska. O rodzajach upraw decydują kompleksy glebowo-rolnicze. Dominują tu uprawy zbóż – 76%, 13% to ziemniaki zaś pozostałe uprawy stanowią 11%. W uprawie zbóż przeważa żyto – 57%, owies – 17% i pszenica – 10%. Główne kierunki hodowli to tradycyjna hodowla bydła, trzody chlewnej i drobiu w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Roślinność

Na obszarze gminy dominują użytki rolne o powierzchni 6568 ha, lasy i grunty leśne zajmują 1526 ha, pozostała część to nieużytki.

Według regionalizacji przyrodniczo-leśnej, lasy te znajdują się w VI Krainie Małopolskiej, dzielnicy radomsko-iłżeckiej. Lasy państwowe stanowią 3,8% powierzchni leśnej, pozostała część to lasy niepaństwowe. Administracyjnie lasy podlegają Nadleśnictwu Zwoleń z siedzibą w Linowie.

W pierwotnej szacie roślinnej tego terenu występowały przede wszystkim bory mieszane sosnowo-dębowe, których głównymi składnikami był dąb szypułkowy i bezszypułkowy oraz sosna zwyczajna. Ze względu na dużą przydatność drewna zostały one wyeksploatowane, zaś teren opanowały sosny i brzozy. Las mieszany pozostał na niewielkich przestrzeniach na północ od Tymienicy Starej, a bór wilgotny nad dolną Iłżanką. Większe skupiska leśne występują w rejonie Kijanki, Gniazdkowa, Siekierki Nowej, Tymienicy Starej, Gustawowa, Chotczy i Baranowa. Spotyka się też miejscami jodłę, dąb, modrzew, brzozę i świerka.

W warstwie krzewów duży udział ma jałowiec pospolity, jarzębina, leszczyna, krużyna. W runie największą rolę odgrywa borówka czarna, wrzos, poziomka leśna, różne gatunki paproci, konwalia majowa, zawilec gajowy itp. W dolinach rzecznych i obniżeniach terenu o małej infiltracji spotyka się siedliska olchowe. W drzewostanie przeważają lasy młode w wieku 40–60 lat, rzadziej występują powierzchnie z drzewostanem 61–80 lat, a drzewostanów 80–120 lat jest niewiele. W programie wykorzystania gruntów zaplanowano zalesienie gleb słabych, a przez to zwiększenie lesistości do 22% powierzchni.

Na obszarze gminy 285 ha stanowią zadrzewienia i zakrzewienia, towarzyszące przede wszystkim dolinom rzecznych, skarpom i miejscom przydrożnym.

W dolinach rzek i na wyspach wiślanych występują zbiorowiska wierzbowe, wierbowo-topolowe i olszowe. Na stromej skarpie w rejonie Jarentowskiego Pola i Biało-brzegów występuje roślinność sucholubna. Zadrzewienia i zakrzewienia występują również wzdłuż dróg. Rosną tu jarzębiny, brzozy, wierzby i topole. W wielu miejscach spotyka się także zadrzewienia śródpolne, występujące liniowo wzdłuż granic pól lub kępowo jako elementy rozproszone.

Z naturalnymi warunkami gruntowo-wodnymi, najczęściej w zagłębieniach o nieprzepuszczalnym dnie i płytko zalegającej wodzie gruntowej, związane są zespoły roślinności szuwarowo-torfowiskowej. Najliczniej towarzyszą one starorzeczom Wisły, Iłżanki i Zwoleńki. Roślinność wodna reprezentowana jest przez trzy grupy zbiorowisk: roślin unoszonych biernie (rzęsa wodna, rzęsa trójrowkowa), zbiorowiska roślin zakorzenionych i zanurzonych w wodzie (moczarka kanadyjska, wywłócznik kłosowy, rogatek sztywny) i roślinności zakorzenionej o liściach pływających na powierzchni (grązel żółty, grzybień biały, rdestnica pływająca, zabiściek wodny). W obszarach szuwarowych najczęściej można spotkać trzcinę pospolitą, trzcinę pałkową, tatarak i roślinność wielkoturzycową. Największe bogactwo tej roślinności występuje przy uj-

Prócz unikalnych zwierząt są też na terenie gminy Chotcza rzadkie rośliny, jak ten grzybień biały – również pod ochroną

ściowym odcinku rzeki **Zwoleńka**, w miejscowości **Borowiec**. Ingerencja człowieka na tym obszarze jest niewielka, dlatego też obszar przyrodniczy sprawia wrażenie bardzo naturalnego.

Około 1320 ha w gminie stanowią zbiorowiska łąkowo-pastwiskowe, częściowo przekształcone przez człowieka. Rozpościerają się one w dolinach rzecznych oraz w zagłębieniach o płytkim zaleganiu wód gruntowych.

W sąsiedztwie cieków wodnych znajdują się zbiorowiska hydrofilne, wśród których największe znaczenie mają: turzyca pęcherzykowata, turzyca zaostrowana, skrzyp bagienny, manna mielec, tatarak, trzcina pospolita, kosaciec żółty i inne. Dalej od cieków występują zbiorowiska roślinności hydrofilnej, których przedstawicielami są: wyczyniec łąkowy, mozga trzcinowata, turzyce, śmiełek darniowy, knieć błotna oraz sity. Na obrzeżach dolin występuje roślinność mezofitowa z kupkówką pospolitą, tymotką łąkową, kostrzewą łąkową, wiechliną i życią trwałą.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe

Główne atuty krajobrazowe gminy **Chotcza** to brak przemysłu, obszary o charakterze typowo rolniczym, walory geomorfologiczne i szata roślinna. Większość gminy położona jest na wysoczyźnie plejstocenijskiej o powierzchni prawie płaskiej, lekko przemodelowanej wydmami i rozczłonkowanej wcinającymi się na północy i południu dolinami rzecznych. Malowniczości dodają jej szachownice pól uprawnych, drobnych powierzchni leśnych i licznych zadrzewień śródpolnych.

Mieszkaniec bagien przy ujściu Zwoleńki (w rękach Kazimierza Byzdry), chroniony prawem żółw błotny

Północną granicę gminy stanowi dolina rzeki **Zwoleńki**, silnie meandrującej, z prawie naturalną szatą roślinną szuwarowo-bagienną i lasem łągowym. Jej dolny odcinek to Obszar Krajobrazu Chronionego „**Dolina rzeki Zwoleńki**”. Odznacza się on bogatym i różnorodnym zbiorowiskiem fauny oraz flory, należącym do najcenniejszych w środkowej Polsce. Jest miejscem bytowania i rozrodu żółwia błotnego.

Miejscowość **Kijanka** szczyci się dwoma pomnikami przyrody: dwustuletnią lipą drobnolistną i dębem szypułkowym liczącym 300 lat.

Dużą atrakcją krajobrazową jest dolina **Wisły**. Stanowi bardzo cenny pod względem przyrodniczym fragment dużej rzeki nizinnej o naturalnym charakterze, jednej z ostatnich w tym stanie w **Europie**. Charakteryzuje się szerokim korytem, licznymi wyspami i piaszczystymi łachami. Brzegi i tarasy zalewowe porastają wikliny nadrzeczne, resztki lasów łągowych (wierzbowo-topolowe), zbiorowiska szuwarowe i wodne, a odsypy rzeczne oraz wyspy zajmują szuwary piaszkowe. Ta roślinność wpływa na bogactwo awifauny. Walory ornitologiczne tego regionu są już

dobrze poznane i udokumentowane. W opracowaniach Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i jej Zasobów dolinę Wisły zaliczono do obszarów o znaczeniu międzynarodowym dla zachowania bogactwa i różnorodności przyrody naszego kontynentu. W całej dolinie stwierdzono występowanie ponad 320 gatunków ptaków, w tym 180 gatunków lęgowych.

Na odcinku rzeki w rejonie tej gminy gnieździ się około 40 gatunków ptactwa wodno-błotnego, m.in. rybitwa białoczarna, derkacz, ostregojad, sieweczka obrożna. Regularnie zatrzymuje się tu w czasie przelotów jesiennych i wiosennych około 50 gatunków ptaków o pochodzeniu skandynawskim i syberyjskim. Zauważono też regularne zalatywanie wielu ptaków siewkowatych, krzyżówki, grzywacza, bywają tu makolągwy, trznadłe. Spośród ptaków zimujących wymienić należy mewy śmieszki, czaple siwe, łyski, nurogęsi, sikory oraz około 30% całej populacji orla bielika. Na uwagę zasługuje występowanie bobrów.

Ryby w Wiśle to cierniki, sumy, jazie, leszcze, liny, szczupaki i karpie.

Teren doliny Wisły należy do Obszaru Chronionego „Solec nad Wisłą”, a w przyszłości ma powstać rezerwat przyrody o charakterze ornitologicznym „Wyspy Gniazdkowskie”.

Zróżnicowanie krajobrazowe gminy Chotcza, bogactwo i różnorodność fauny i flory, warunki klimatyczne, charakter gospodarki rolnej, zasoby wód oraz brak przemysłu i silnie rozbudowanej sieci dróg mogą stanowić korzystne i atrakcyjne warunki dla turystyki, wypoczynku i rekreacji.

Rosnąca w Kijance lipa drobnolistna ma około 200 lat

Literatura

1. Radomskie wędrówki regionalne, J. Pulnar (red.). Instytut Technologii Eksploatacji, Radom 2000.
2. Twardy S., Kostuch R.: Charakterystyka przyrodnicza zlewni Iłżanki ze szczególnym uwzględnieniem użytków zielonych. Wydawnictwo IMUZ, Kraków 2001.
3. Twardy S., Kostuch R.: Charakterystyka obszarów wiejskich w zlewni Iłżanki”. Wydawnictwo IMUZ, KRAKÓW 2001.
4. Kondracki J.: Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa 2000.
5. Rosiński S.: Kulturotwórcza rola rzek w Regionie Radomskim.
6. Zarząd Gminy Chotcza; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chotcza. 1998.
7. Twardy S.: Koncepcja programowa zagospodarowania doliny rzeki Iłżanki. IMUZ, Kraków 2001.
8. Bartosik J.: Geomorfologia obrzeżenia Gór Świętokrzyskich. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 1972.

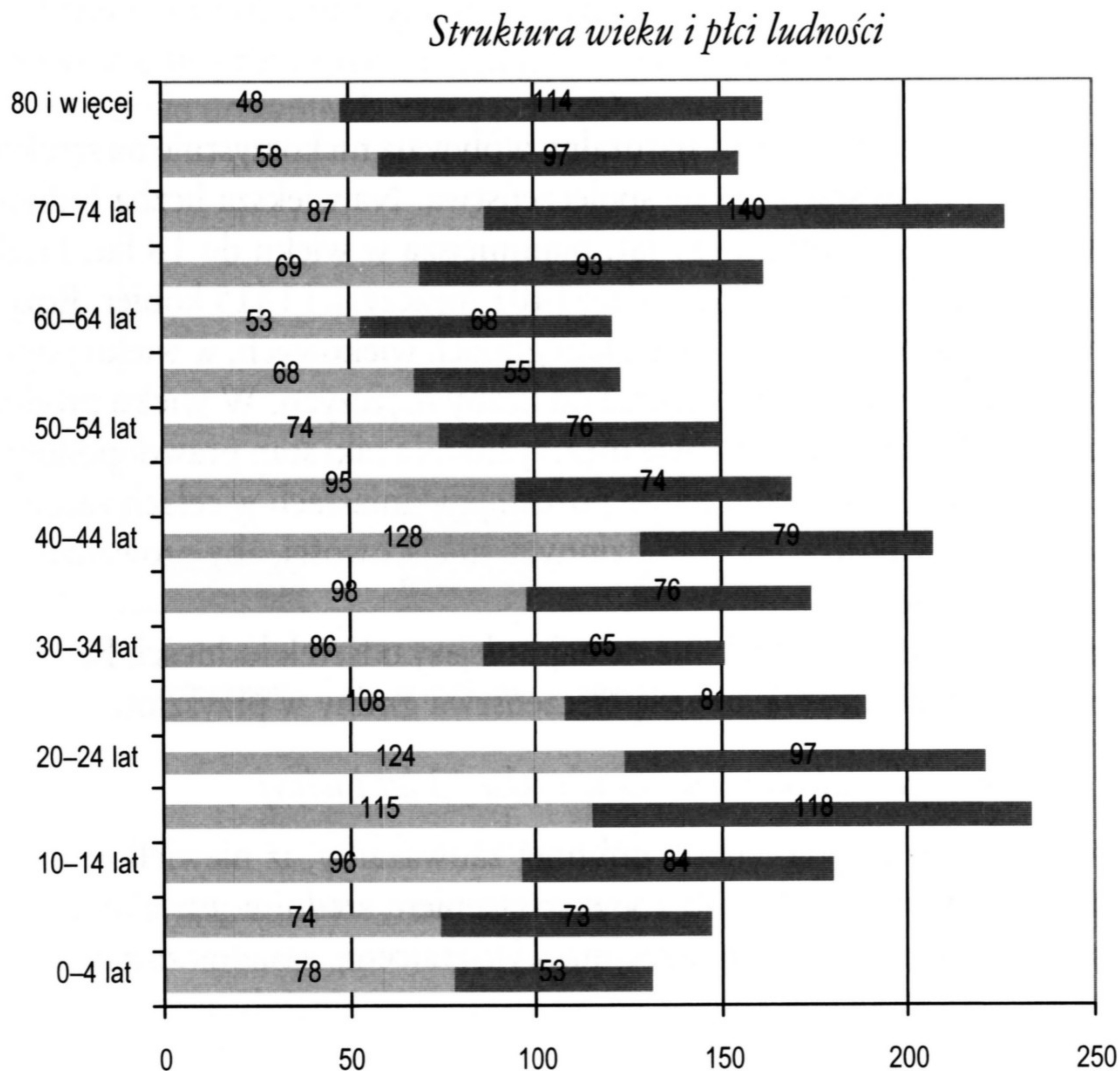
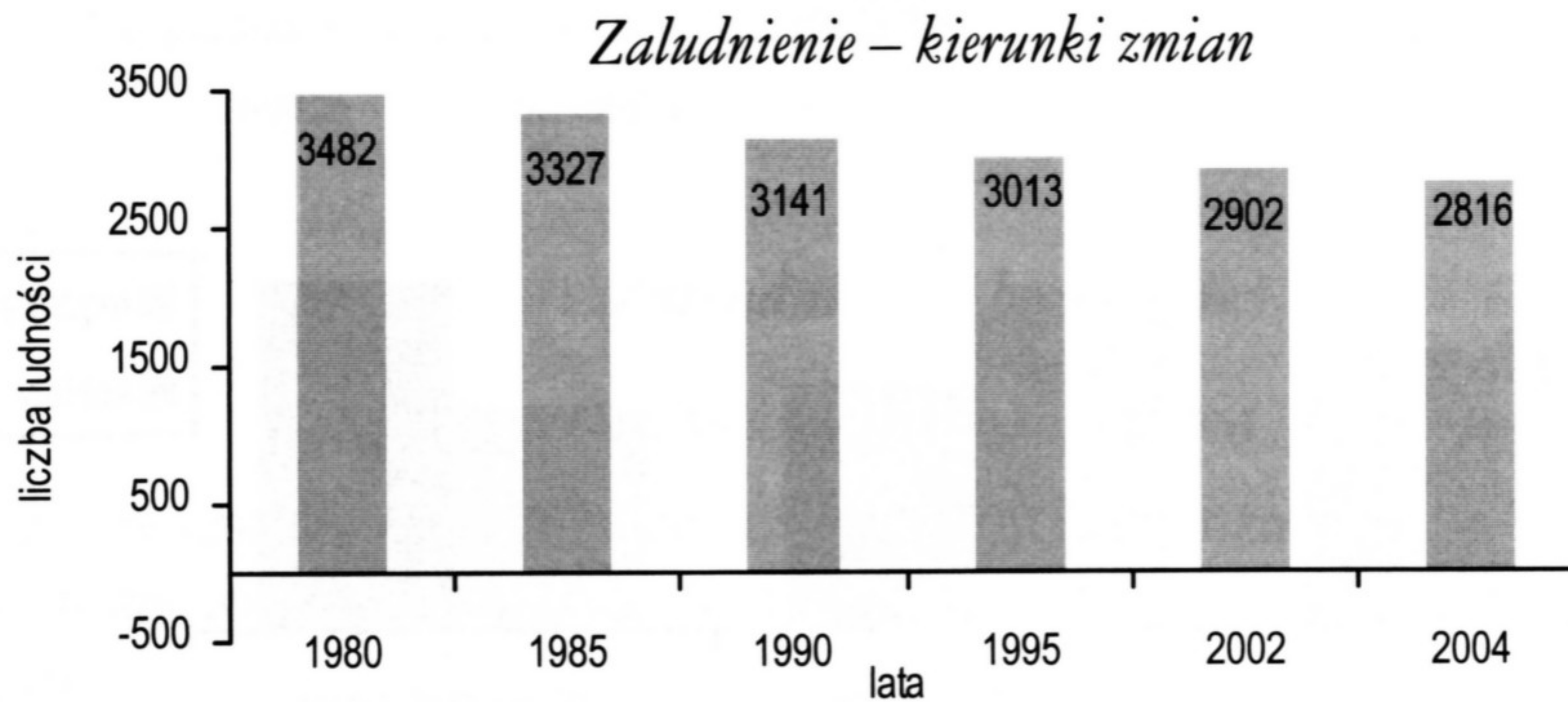
III. Co mówią liczby

Procesy demograficzne

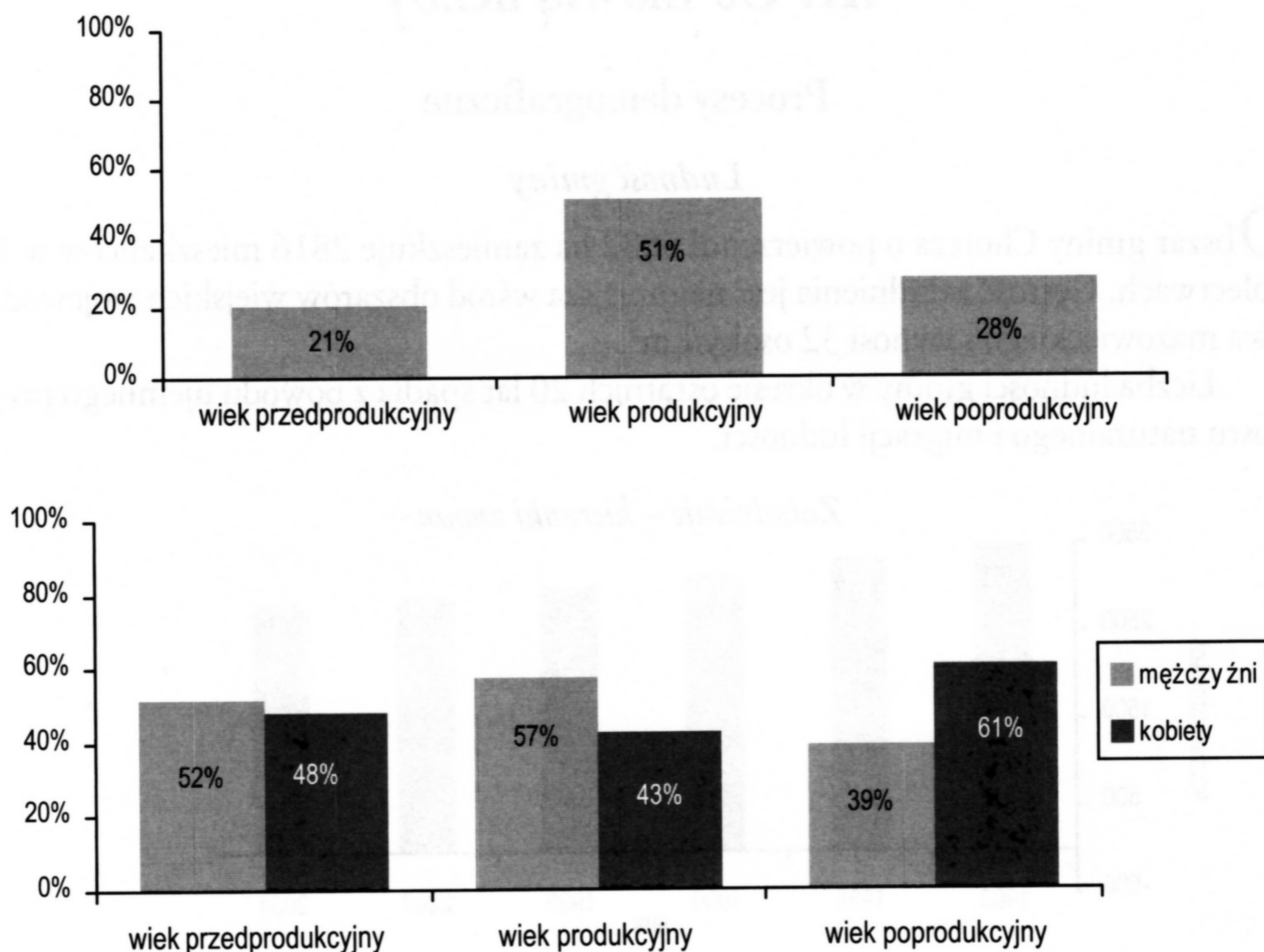
Ludność gminy

Obszar gminy Chotcza o powierzchni 8882 ha zamieszkuje 2816 mieszkańców w 17 sołectwach. Gęstość zaludnienia jest najmniejsza wśród obszarów wiejskich województwa mazowieckiego i wynosi 32 osoby/km².

Liczba ludności gminy w okresie ostatnich 20 lat spadła z powodu ujemnego przyrostu naturalnego i migracji ludności.

Struktura wiekowa

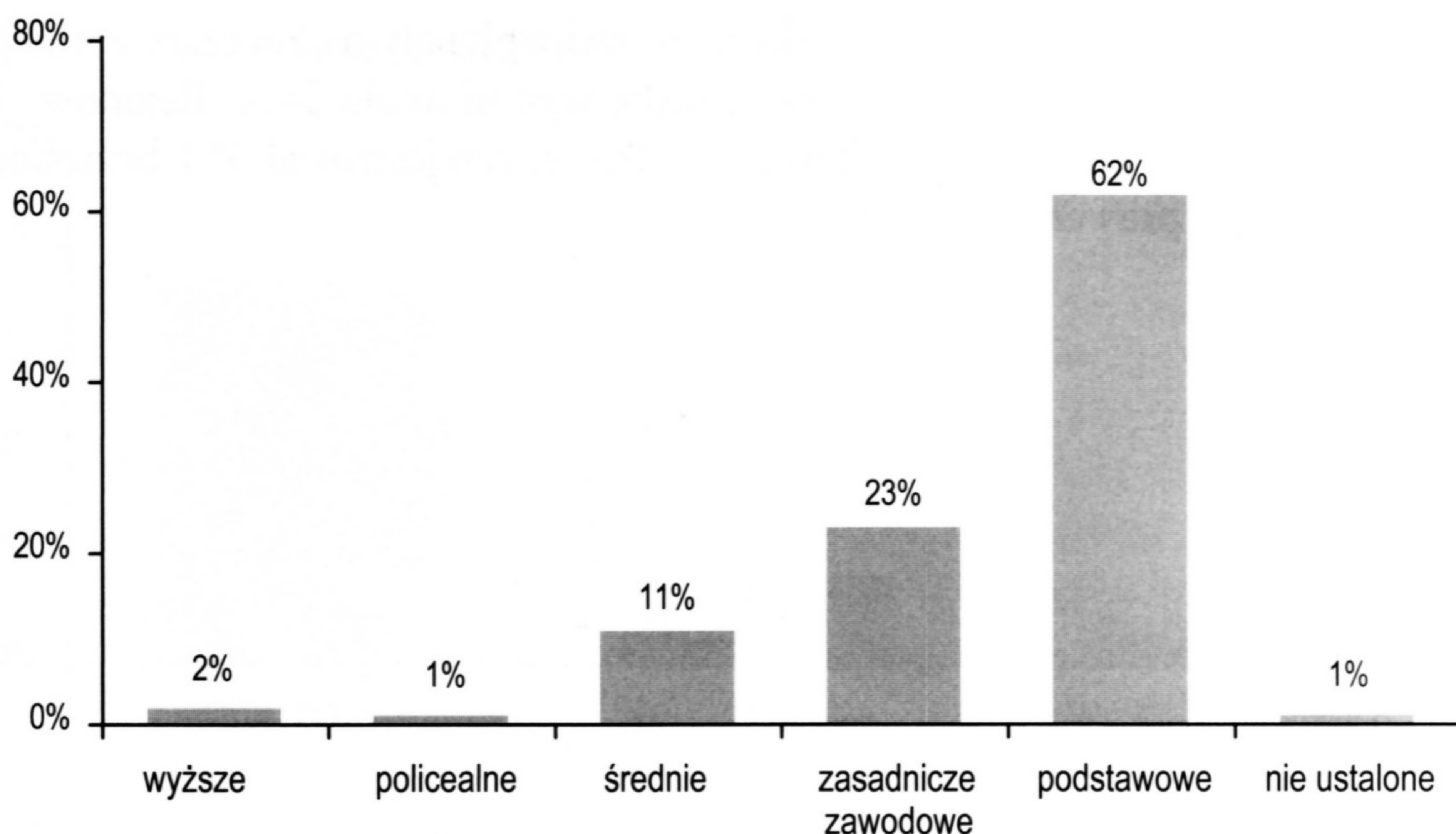

Migracja ludności i ujemny przyrost naturalny wpływają niekorzystnie na strukturę wiekową. Postępuje proces starzenia się społeczeństwa. Największa liczba ludności występuje w przedziale wiekowym 18–59 lat, najmniejsza w wieku do 18 lat. Liczba kobiet i mężczyzn utrzymuje się w równowadze: 1401 mężczyzn i 1415 kobiet. Rozpatrując jednak strukturę płci w poszczególnych kategoriach wiekowych, w wieku poprodukcyjnym liczba kobiet wyraźnie jest większa od liczby mężczyzn. W wieku produkcyjnym więcej mieszkańców gminy stanowią mężczyźni. Na taki stan prawdopodobnie wpływa fakt, że kobiety po ukończeniu nauki pozostają w miastach w celach zarobkowych. Mężczyźni natomiast powracają do rodzinnych miejscowości, aby prowadzić gospodarstwa swoich rodziców.

W wieku przedprodukcyjnym znajduje się najmniejszy odsetek ludności. Będzie to mieć ujemny wpływ na strukturę wiekową społeczeństwa gminy w przyszłości.

Poziom wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej

Analizując wykształcenie społeczności gminnej zauważamy, iż niewielki procent posiada wykształcenie wyższe (2%), osób z wykształceniem średnim jest około 12%, natomiast bardzo duży odsetek mieszkańców ma wykształcenie zasadnicze zawodowe i podstawowe.

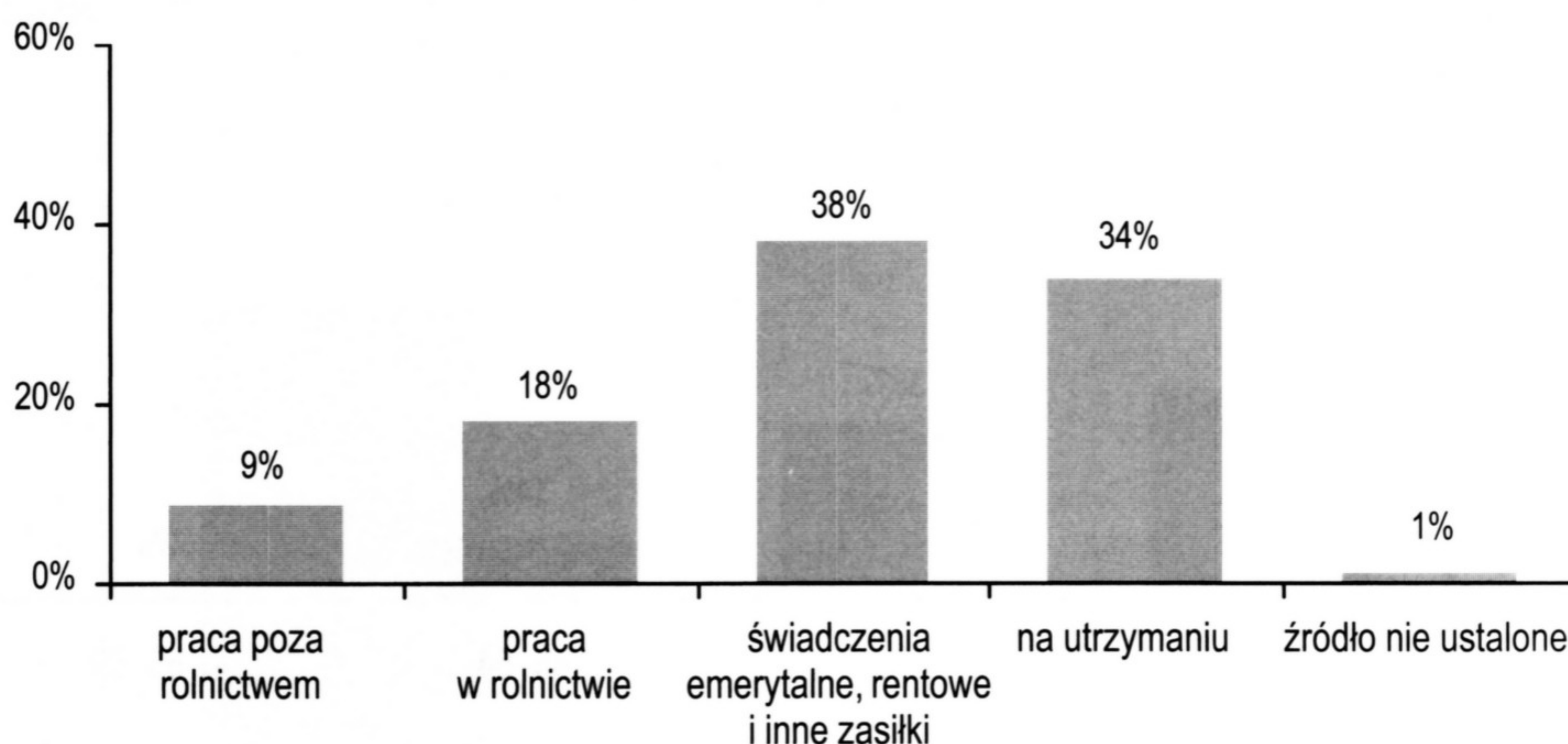

Zatrudnienie i bezrobocie

Ludność wg źródeł utrzymania

Z powyższego wykresu wynika, że źródłem utrzymania 18% ludności zamieszkałej w gminie jest rolnictwo, duża liczba utrzymuje się ze świadczeń emerytalnych i rentowych.

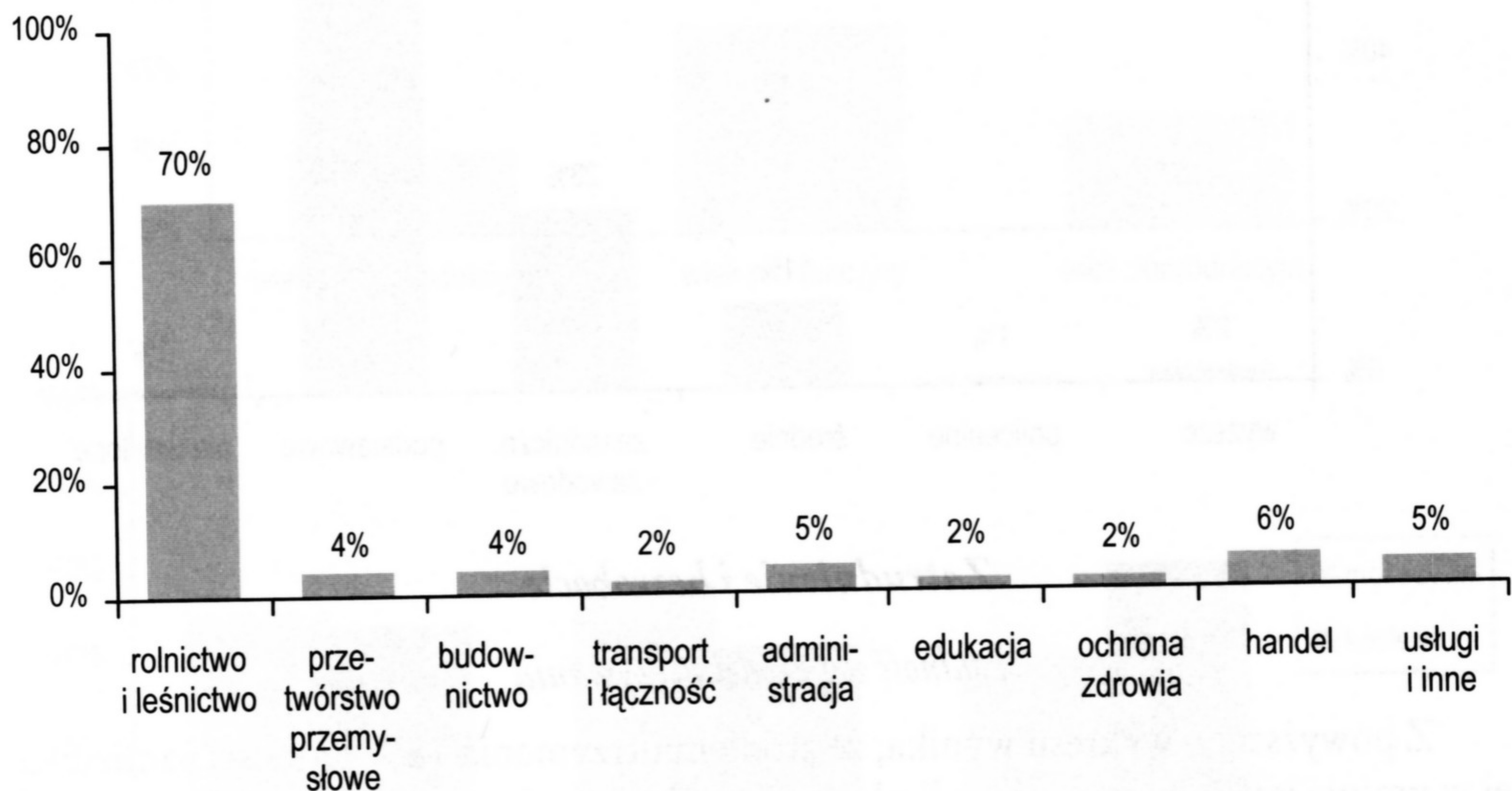
Przemiany gospodarcze w ostatnich latach, brak miejsc pracy, wpłynęły również na zwiększenie się procentu osób będących na utrzymaniu. Niewielki procent podaje jako główne źródło utrzymania pracę poza rolnictwem.

Struktura zawodowa ludności w wieku powyżej 15 lat

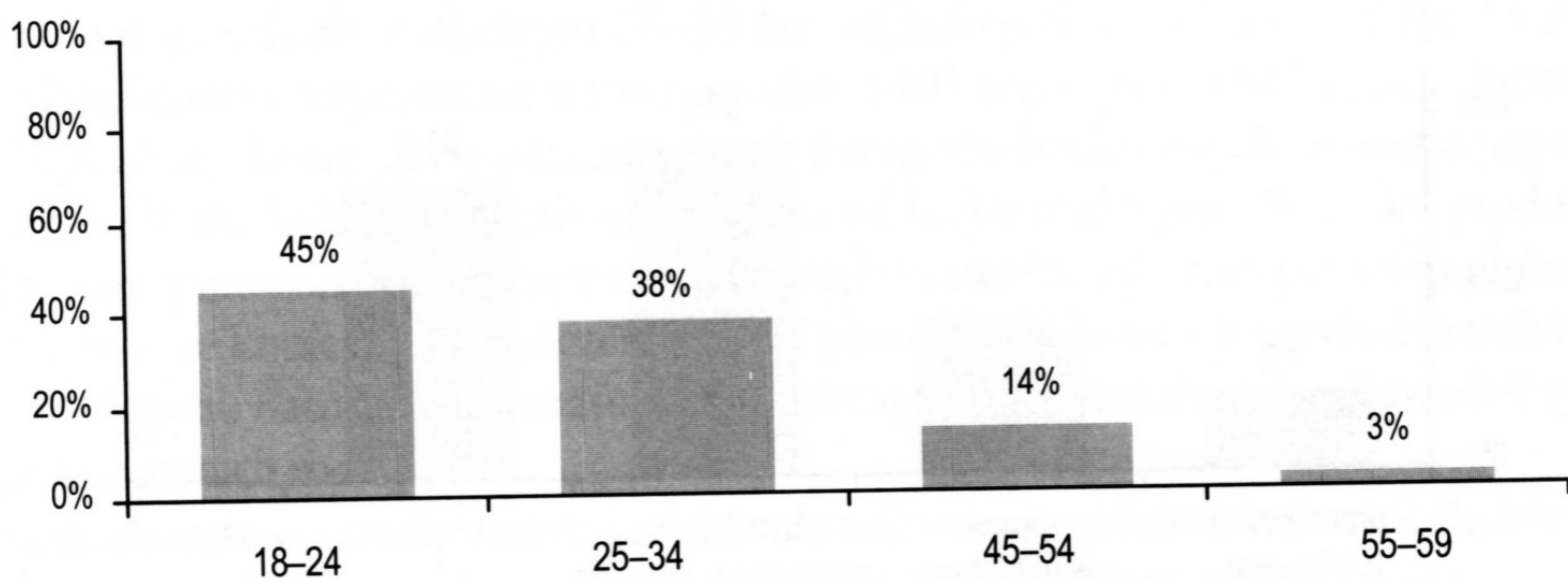
Rozpatrując strukturę zawodową ludności w wieku produkcyjnym zauważamy, że 70% ludności w wieku powyżej 15 lat zajmuje się rolnictwem. W pozostałych działach gospodarki zatrudnienie utrzymuje się na prawie jednakowym poziomie do 5%. Do działów tych należą handel, administracja, edukacja, budownictwo i inne.

Przemiany w kierunku gospodarki rynkowej wpłynęły na znaczące zmniejszenie miejsc pracy i pogłębienie się bezrobocia, które wynosi około 24%. Rejonowy Urząd Pracy w Lipsku z terenu gminy Chotcza w 2004 r. zarejestrował 351 bezrobotnych, w tym tylko 25 z prawem do zasiłku.

Struktura bezrobotnych ze względu na wiek

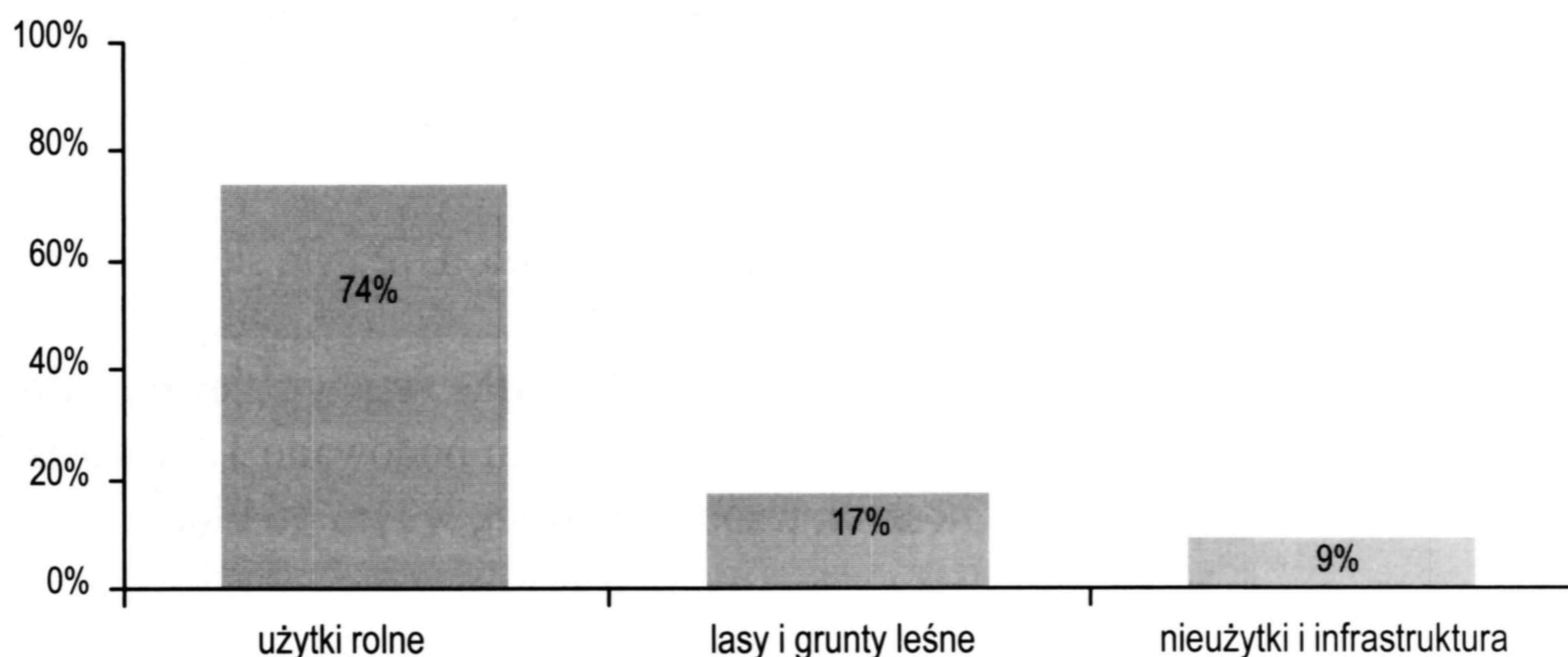
Największy odsetek ludności bez pracy jest w wieku 18–24 lat, a więc jest to młodzież, która w ostatnich latach ukończyła szkołę. Zarejestrowanych w UP było 33 absolwentów, w tym 21 kobiet. Chotcza należy do gmin o wysokim i ciągle rosnącym poziomie bezrobocia.

Rolnictwo

Rolnictwo jest podstawową funkcją gminy. Rolniczą przestrzeń produkcyjną tworzy 6548 ha użytków rolnych. W strukturze władania gruntów dominuje sektor indywidualny, zajmujący około 89% użytków rolnych. Liczba indywidualnych gospodarstw rolnych wynosi 673. Przeważają gospodarstwa średnie o powierzchni około 8,7 ha.

Struktura użytkowania ziemi w gminie Chotcza

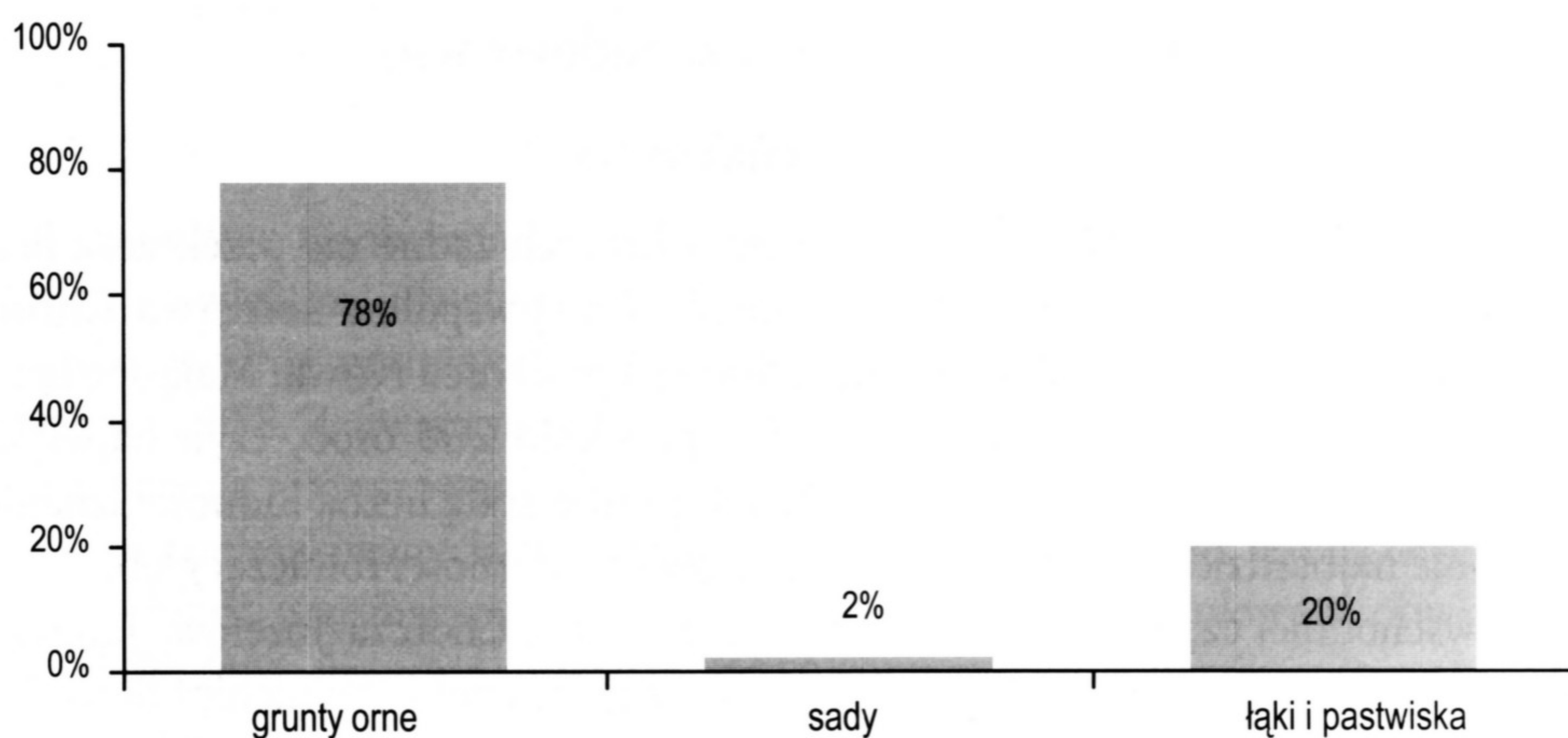

W obszarze gminy dominują użytki rolne; lasy i grunty leśne zajmują 1626 ha, pozostała część zajęta jest przez infrastrukturę i nieużytki.

Z powyższego zestawienia wyraźnie wynika, że obszar gminy Chotcza należy zaliczyć do typowo rolniczych, w których egzystencja człowieka oparta jest na uprawie ziemi ornej i wykorzystaniu potencjalnych możliwości tkwiących w naturalnych użytkach zielonych.

Struktura użytków rolnych

W strukturze użytków rolnych wyraźnie przeważają grunty orne, zajmujące powierzchnię 5124 ha, dopełnieniem ich są łąki i pastwiska, niewielki zaś odsetek stanowią sady.

Gleby występujące na omawianym obszarze cechują się średnią jakością, a udział w poszczególnych klasach bonitacyjnych wynosi:

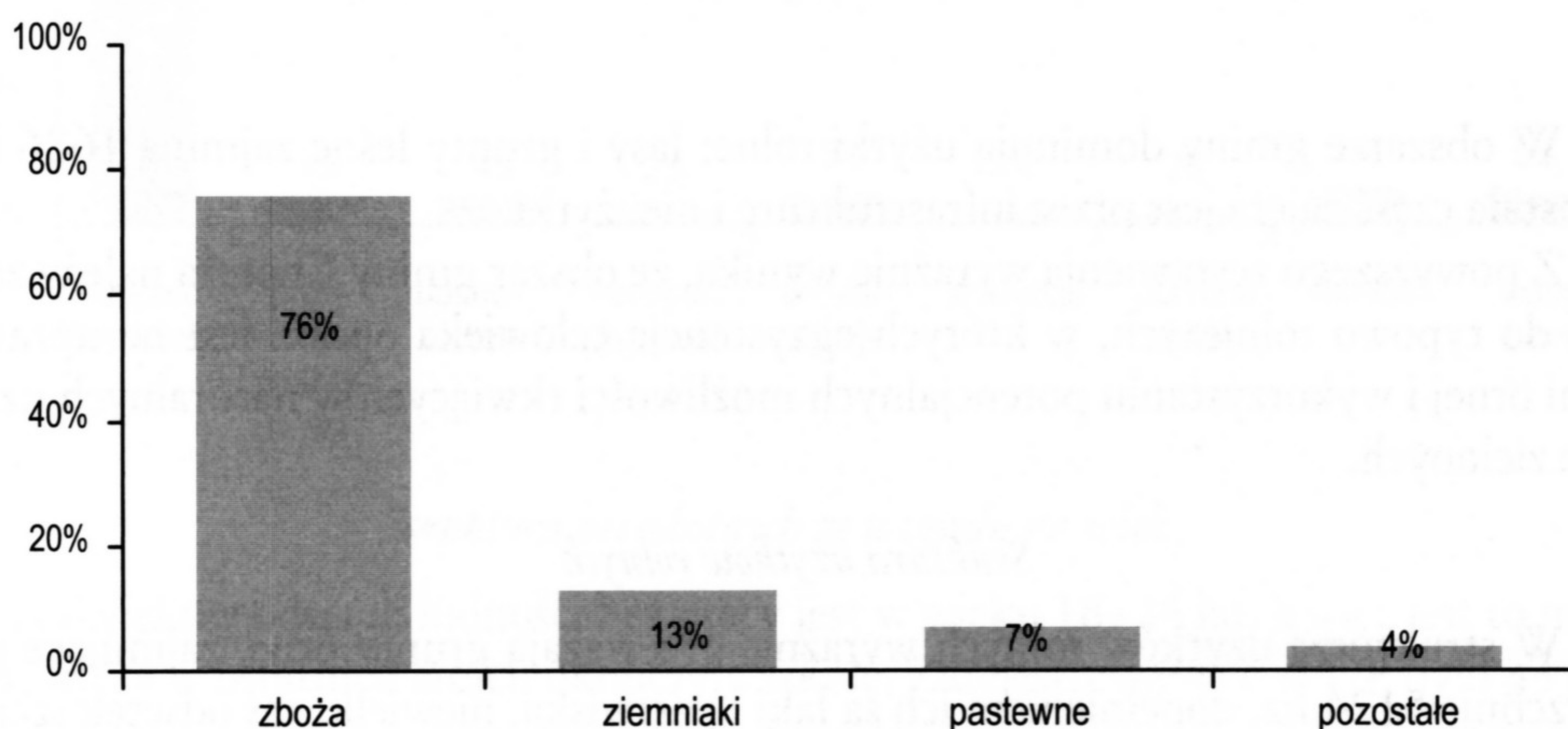
– klasa I –III – 12% – gleby te znajdują się we wschodnich obszarach gminy,

- klasa IV – 25% – północna część gminy (sołectwa Tymienicy Starej i Nowej, Siekierki Starej i Nowej, w rejonie Chotczy-Józefowa i Chotczy Górnej),
- klasa V i VI – 63% – środkowa, zachodnia i południowa część gminy.

Struktura upraw

Wśród upraw największą powierzchnię zajmują zboża. Uprawia się głównie żyto (57%), owies (17%), pszenicę (10%) oraz pszenżyto (9%).

Główne kierunki hodowli to tradycyjna hodowla bydła, trzody chlewnej i drobiu w indywidualnych gospodarstwach rolnych. W 2004 roku hodowano 1276 sztuk bydła, w tym 886 krów dojnych, 3157 sztuk trzody chlewnej, w tym 364 loch.

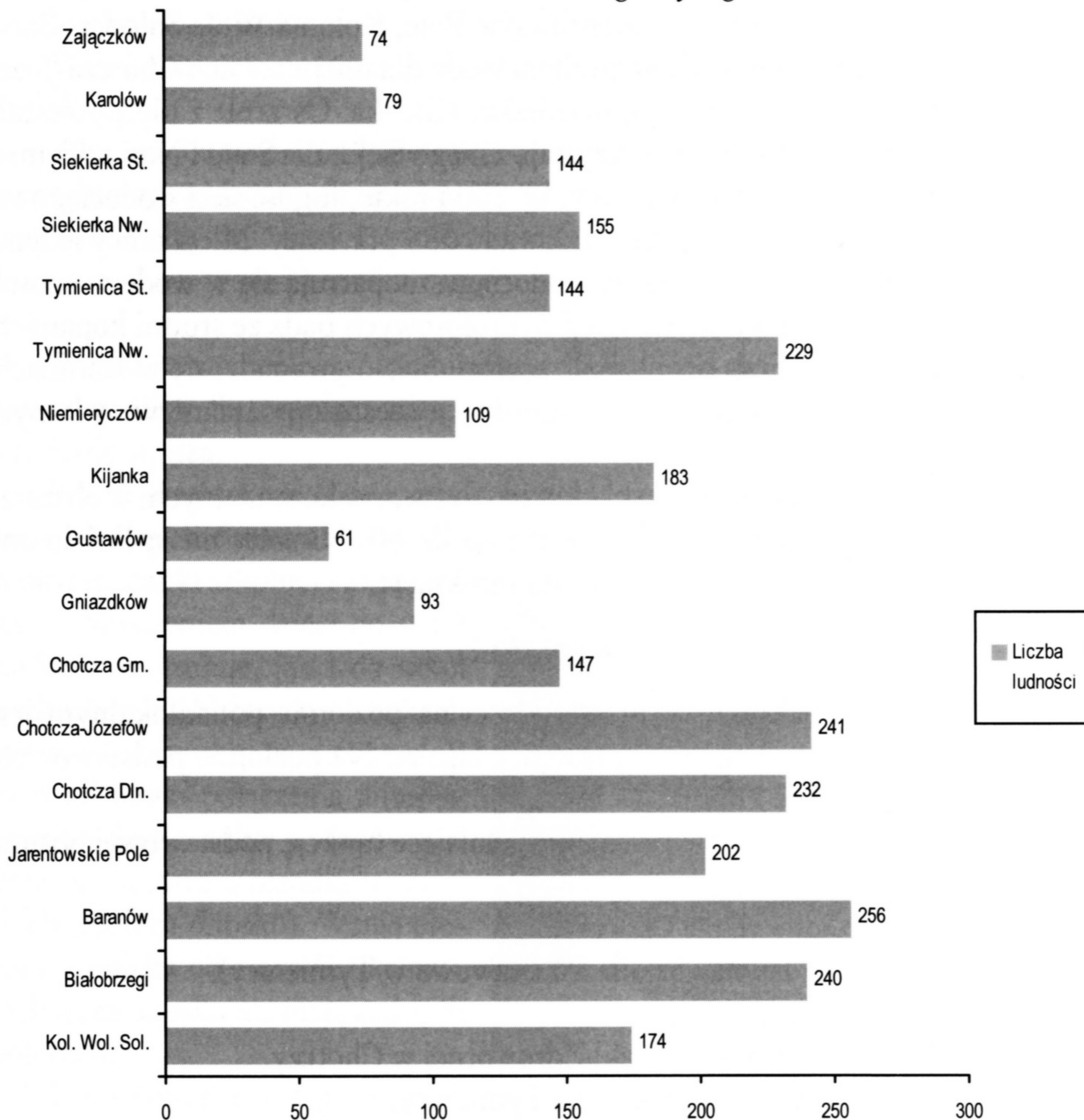
Sieć osadnicza, stan zabudowy wsi

Sieć osadnicza

Sieć osadniczą gminy tworzy 17 sołectw, z których żadne nie przekracza liczby 300 mieszkańców. Większe jednostki osadnicze tworzą wspólnie sołectwa Chotcza Górna i Chotcza-Józefów oraz Tymienica Stara i Tymienica Nowa. Mają one łącznie po około 400 mieszkańców. Sołectwa liczące po około 200 osób, czyli największe w skali gminy i cechujące się w ostatnich latach prawie stałą liczbą ludności, znajdują się w rejonie najbardziej korzystnych kompleksów przydatności rolniczej gleb.

We wschodniej części gminy leżą – Chotcza Górna, Chotcza-Józefów, Jarentowskie Pole, Białobrzegi, Kolonia Wola Solecka oraz północnej – Tymienica Stara i Tymienica Nowa. Miejscowości te leżą przy głównych drogach komunikacyjnych gminy. Najmniejsze sołectwa cechujące się jednocześnie ciągłym ubytkiem ludności położone są z daleka od dróg komunikacyjnych, w obszarach o najniższej przydatności rolniczej gleb.

Rozmieszczenie ludności gminy wg sołectw

Zasoby mieszkaniowe

Podstawowe zasoby mieszkaniowe stanowi indywidualna zabudowa zagrodowa z bardzo niewielkim udziałem zabudowy jednorodzinnej. Jest ona skoncentrowana w sąsiedztwie dróg gminnych. W gminie jest 997 budynków mieszkalnych, z czego zajętych stale 858. Zauważa się coraz częstsze wykupywanie przez ludność miejską opuszczonych posesji, remontowanie domów i przeznaczanie do użytku sezonowego. Takich budynków zamieszkiwanych czasowo, przeważnie w okresie letnim, jest na terenie gminy 71. Do rozbiórki przeznaczono 38 z nich, do zamieszkania 30. Połowa to obiekty drewniane, około 60% stanowią mieszkania dwuizbowe, średnia powierzchnia mieszkalna wynosi 59 m².

Gospodarka wodna, ściekowa i odpadami

Podstawowymi sposobami zaopatrzenia w wodę są wodociągi zbiorowe oraz indywidualne instalacje. Mieszkańcy korzystają z wodociągów zbiorowych z ujęciami w Katarzynowie, Siekierce i Chotczy-Józefowie. Są to ujęcia wód podziemnych z utworów

kredowych. Ujęcie Katarzynów zaopatruje w wodę miejscowości południowo-wschodniej części gminy, wsie: Białobrzegi, Jarentowskie Pole, Kolonia Wola Solecka, Baranów. Studnia w Chotczy-Józefowie jest źródłem wody dla miejscowości: Chotcza-Józefów, Chotcza Górna, Chotcza Dolna, Gniazdków, Kijanka. Ostatnie z ujęć, powstałe w 2001 roku znajduje się w Siekierce, korzystają z niego Siekierka Stara i Nowa, Tymienica Stara i Nowa, Niemieryczów, Karolów. W 2004 roku długość sieci wodociągowej na terenie gminy wynosiła 60,6 km, zainstalowano 683 przyłączy. Mieszkańcy jedynej wsi Zajączków, która nie posiada jeszcze wodociągu zaopatrują się w wodę w sposób indywidualny, korzystając z własnych stacji hydroforowych bądź ze studni kopanych. Niestety na terenie gminy brak sieci kanalizacyjnej. Ścieki gromadzi się w szambach, z których wywożone są do oczyszczalni w Lipsku, a często opróżniane we własnym zakresie.

Na terenie gminy znajdowało się składowisko odpadów komunalnych, w obszarze leśnym w pobliżu Gniazdkowa, eksploatowane od lat 80. Niestety nie spełniało ono warunków zabezpieczenia środowiska i zostało zamknięte.

Obsługa ludności

Gmina Chotcza, w zakresie obsługi ludności na poziomie ponadlokalnym jest w zasięgu oddziaływania miasta powiatowego – Lipska. Na poziomie podstawowym funkcję tę pełni miejscowość gminna – Chotcza-Józefów.

Na terenie gminy znajdują się placówki spełniające funkcję podstawowej obsługi dla mieszkańców takie jak:

- Zespół Szkół Samorządowych w Chotczy,
- filia ZSS w Tymienicy (dawniej Szkoła Podstawowa w Tymienicy),
- Urząd Gminy w Chotczy,
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Chotczy,
- OSP w Białobrzegach, Chotczy, Kijance i Tymienicy,
- dom weselny w Siekierce,
- Bank Spółdzielczy w Zwoleniu, filia w Chotczy,
- dom nauczyciela w Chotczy,
- apteka (w budynku urzędu gminy).

Drogi, komunikacja, łączność

Drogi

Układ komunikacyjny tworzą drogi powiatowe i gminne.

Ogólna długość dróg powiatowych na obszarze gminy wynosi 35,047 km, z których utwardzonych jest 26,440 km. Do utwardzenia pozostaje około 8 km dróg.

- Stara Tymienica–Babin (gm. Przyłęk),
- Chotcza-Józefów–Ciepielów (gm. Ciepielów),
- Chotcza-Józefów–Lucimia, granica województwa (droga tylko częściowo utwardzona),
- Górki – Wola Solecka (gm. Lipsko),
- Chotcza-Józefów–Solec nad Wisłą (w obszarze gminy droga gruntowa),

- Ciepielów–Świesielice–Niemieryczów (w obszarze gminy droga żużlowa),
- Gustawów–Kijanka.

Drogi te stanowią zewnętrzne połączenia gminy z sąsiednimi gminami i ośrodkami miejskimi.

Ogólna długość dróg gminnych wynosi około 97 km, z czego 31,4 km jest o nawierzchni utwardzonej ulepszonej. Drogi te stanowią połączenia wewnętrzne i w większości stanowią część bazy osadniczej gminy.

Komunikacja

Podstawową możliwość komunikacji dla ludności gminy zapewniają połączenia autobusowe PKS. Są to połączenia ponadlokalne z ośrodkami miejskimi – Lipsko, Zwoleń, Radom, Iłża.

Trasy autobusowe łączą prawie wszystkie miejscowości gminy. Część tych połączeń lokalnych funkcjonuje tylko w okresie nauki szkolnej i związana jest z dowożeniem dzieci do szkół zarówno w gminie, jak i do szkół średnich w najbliższych ośrodkach miejskich. Niestety w okresie wolnym od nauki połączenia autobusowe są dość rzadkie a stanowią je linie przelotowe z ośrodków miejskich (Radom–Lipsko). Wsie położone z daleka od trasy Ciepielów–Chotcza–Lipsko nie mają żadnych połączeń.

Uzupełnieniem komunikacji ogólnodostępnej PKS są prywatne samochody osobowe.

8 grudnia 1966 r. – pierwszy autobus regularnej linii połączeń dotarł do Chotczy

W gminie brak jest technicznego zaplecza motoryzacji. Nie istnieje stacja paliw ani stacja diagnostyki pojazdów, co w okresie letnim jest uciążliwe dla rolników. Najbliższe placówki tego typu, z których mogą skorzystać mieszkańcy gminy, funkcjonują w gminach sąsiednich – w Lipsku i Ciepielowie.

Łączność

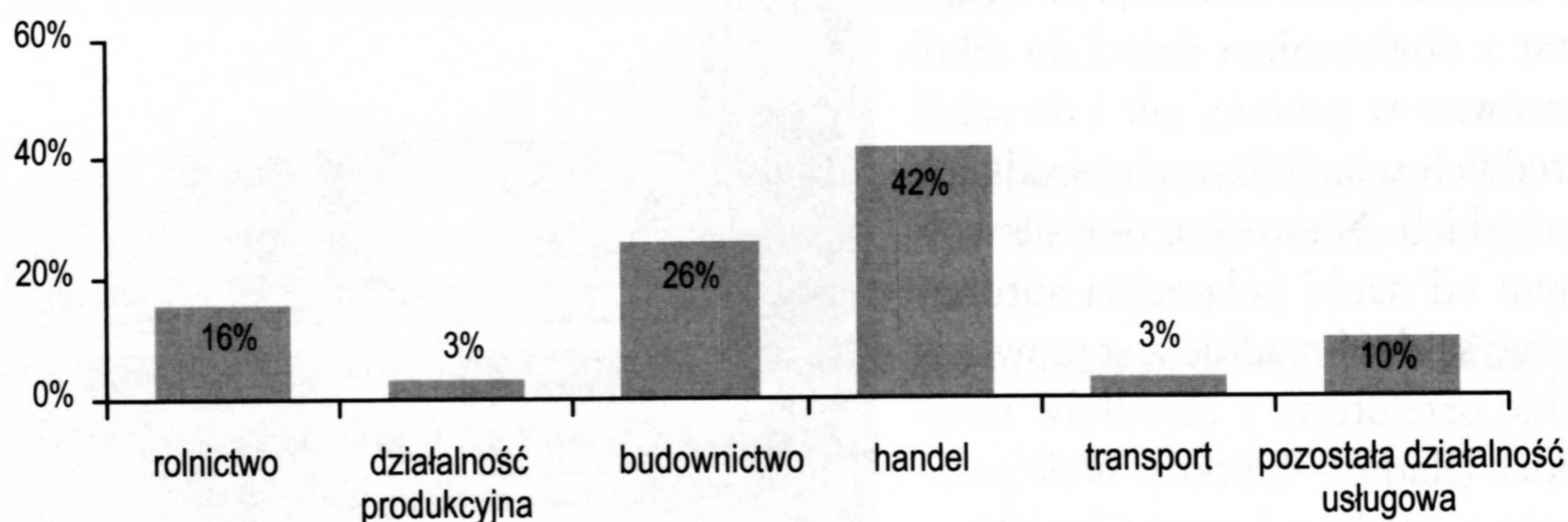
Gmina należy do radomskiej strefy numeracyjnej. Wschodnia część gminy posiada połączenia światłowodowe, północna napowietrzną linię telefoniczną. W ostatnich latach liczba prywatnych abonentów wzrosła i obecnie wynosi 378 (w 1998r. było 84 abonentów). Największa liczba abonentów znajduje się w miejscowościach położonych w pobliżu trasy Lipsko–Chotcza–Ciepielów.

Sfera gospodarcza – działalność pozarolnicza

Pracujący poza rolnictwem w gminie stanowią niewielką grupę. Wynika to z rolniczego charakteru gminy i jej położenia w oddaleniu od większych ośrodków miejskich, tradycyjnie stanowiących rynki pracy.

Procesy dostosowawcze do rynkowych warunków gospodarowania, ograniczenia w zatrudnieniu w sektorze państwowym, wymusiły wzrost zainteresowania rozwojem indywidualnego sektora gospodarczego. W latach 90. liczba rejestrowanych podmiotów gospodarczych ciągle rosła i w 2004 roku wynosiła 75. W większości mają one charakter usługowy.

Struktura zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w poszczególnych działach gospodarczych

Na terenie gminy nie istnieją żadne zakłady produkcyjne. Największe znaczenie mają placówki handlowe, które zaopatrują ludność w podstawowe produkty codziennego użytku. Większość tych placówek to sklepy spożywczo-przemysłowe, znajdujące się w każdej miejscowości gminy. Jedynie w Chotczy znajdują się sklepy: odzieżowy, sklep z produktami przemysłowo-metalowymi i sklep wielobranżowy, zajmujący się również zaopatrzeniem w opał, materiały budowlane oraz nawozy sztuczne. Druga grupa podmiotów gospodarczych rejestrowanych w gminie ma charakter usług w dziedzinie budownictwa. Są to przeważnie usługi murarsko-tynkarskie i remontowo-budowlane. Dziesięć podmiotów gospodarczych świadczy usługi dla rolnictwa – usługi kombajnowe, skup płodów rolnych i zwierząt rzeźnych.

Oświata i kultura

Na terenie gminy funkcjonują dwie placówki oświatowe. Jest to Zespół Szkół Samorządowych w Chotczy i filia tego zespołu, Szkoła Podstawowa w Tymienicy.

Zespół Szkół Samorządowych w Chotczy im. Bohaterów Walk Partyzanckich mieści szkołę podstawową i gimnazjum. Do gimnazjum uczęszcza młodzież z całej gminy

w liczbie 98 uczniów. Do szkoły podstawowej chodzi 124 dzieci z miejscowości Chotcza Górna, Chotcza-Józefów, Chotcza Dolna, Kijanka, Gustawów, Gniazdków, Jarentowskie Pole i Baranów. Dzieci z miejscowości Białobrzegi i Kolonia Wola Solecka ze względu na bliższą odległość, uczęszczają do szkoły w Woli Soleckiej. Zatrudnionych jest 29 nauczycieli, (22 na pełnym etacie). W obsłudze szkoły pracuje 6 osób.

Do filii ZSS – Szkoły Podstawowej w Tymienicy, do klas „0” – III uczęszcza 35 uczniów z miejscowości Tymienica Stara, Tymienica Nowa, Siekierka Stara, Siekierka Nowa, Niemieryczów, Zajączków i Karolów. W szkole na stałe pracuje 5 nauczycieli i jedna osoba z obsługi. Jak widać z powyższych danych, liczba dzieci w wieku szkolnym na terenie gminy jest niewielka, a prognozy demograficzne niekorzystne.

W zakresie dalszego kształcenia młodzież korzysta z placówek znajdujących się w ośrodkach miejskich w Lipsku, Zwoleniu, Solcu nad Wisłą, Iłży i Radomiu.

Spośród innych placówek w gminie znajduje się tylko biblioteka wiejska, podległa urzędowi gminy. Biblioteka ta posiada zbiory w liczbie 9812 książek i 88 zbiorów specjalnych. Ze zbiorów biblioteki korzysta 383 czytelników.

Druga biblioteka znajduje się w ZSS i jest dostępna dla uczniów oraz nauczycieli tej szkoły. Posiada ona dość bogaty księgozbiór. Są to przeważnie lektury szkolne, słowniki i encyklopedie, książki tematyczne poszerzające wiedzę uczniów z różnych dziedzin oraz filmy wideo o tematyce dydaktycznej.

Brak natomiast innych placówek typu kluby, świetlice, do których młodzież mogłaby uczęszczać w godzinach popołudniowych.

W miejscowości Siekierka Stara i Białobrzegi funkcjonują koła gospodyń wiejskich.

Istnieje również klub sportowy LZS „Wisła”, reprezentujący naszą gminę w okręgowej lidze piłki nożnej, który posiada boisko sportowe w Chotczy-Józefowie. Obecnie budowany jest również stadion sportowy, którego ukończenie planowane jest na wiosnę 2005 roku.

Ochrona zdrowia

SPZOZ w Chotczy rozpoczął swą działalność od 1.01.2000 r. a został wydzielony ze struktur ZOZ-u w Lipsku. W ośrodku oprócz kierownika, lekarza pediatri Urszuli Sowy, zatrudnionych jest 3 lekarzy: lekarz internista, lekarz ginekolog-położnik, lekarz internista-reumatolog.

Pracują tu 3 pielęgniarki i jedna sprzątaczką. Placówka jest otwarta od poniedziałku do piątku w godzinach 7⁰⁰–17⁰⁰.

SPZOZ w Chotczy udziela świadczeń z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej, medycyny szkolnej i opieki nad kobietą w ciąży niepowikłanej. Placówka obsługuje dwie szkoły. W ramach profilaktyki wykonywane są badania przesiewowe, bilansowe, szczepienia ochronne. Oprócz udzielania świadczeń w warunkach ambulatoryjnych realizowane są wizyty domowe. Korzystają z nich głównie pacjenci starzejący się, niedołążni, samotni, przewlekle chorzy, którzy ze względu na wiek i niepełnosprawność mają utrudnioną możliwość dostania się do ośrodka zdrowia. Nocna pomoc medyczna jest

realizowana w ramach usług medycznych wykupionych w Oddziale Pomocy Doraźnej w Lipsku.

Dużą bolączką naszej gminy był brak apteki. W końcu 2002 roku jednak problem zniknął. Powstał punkt apteczny, co jest olbrzymim udogodnieniem dla pacjentów i ułatwia szybkie rozpoczęcie leczenia.

Źródła

1. Powszechny Spis Rolny 2002. Urząd Statystyczny w Radomiu.
2. Informacje z Urzędu Gminy Chotcza.
3. Informacje z SPZOZ w Chotczy.
4. Informacje z Rejonowego Urzędu Pracy Lipsku.
5. Informacje z Zespołu Szkół Samorządowych w Chotczy.
6. Informacje z Biblioteki Gminnej w Chotczy.

IV. Najważniejsze daty

- ok. 1325–1326 r. Pierwsza wzmianka o parafii Chotcza, która płaciła dziesięcinę klasztorowi Benedyktynów Świętego Krzyża.
- 1390 r. W książce „Dekanat iłżecki” ks. J. Wiśniewskiego czytamy, że drewniany kościół w Siennie był filią parafii w Chotczy. Dziedzicami tej miejscowości byli: Choteccy, Jaszowscy, Skarszewscy, Chomętowscy, Lubomirscy, Trzcinińscy, Sołtykowie, Rutkowscy.
- 1440 r. Dziedzicem Chotczy był Paweł Chotecki herbu Nabram. W Chotczy stał kościół drewniany, ku czci św. Trójcy poświęcony i konsekrowany.
- 1465 r. Proboszczem był tu ks. Jan z Chotczy, a dziedzicem Jakub Choteczki.
- 1508 Według spisu podatkowego dziedzicem Chotczy i Zawady był Paweł Chotecki, kasztelan połaniecki w latach 1501–1515.
- 1522 r. W parafii choteckiej we wsi Białobrzegi urodził się Marcin Białobrzęski, biskup krakowski, potem kamieniecki, autor „Postylli”.
- 1595 r. Lud Chotczy odrabiał pańszczyznę, jak również oddawał dziesięciny kościelne. Dziedzic dóbr choteckich Bojarski Józef sprzedał część majątku, na którym osiedlili się ludzie z Zemborzyna, Sadkowic, Tarłowa i Bałtowa. Wieś tę ludzie nazwali Chotczą Nową, imię Józefów dodano dla odróżnienia od Chotczy Dolnej i Górnej.
- 1662 Według spisu podatkowego w Chotczy mieszkało 145 osób, a właścicielem wsi był Jan Kochanowski herbu Korwin.
- 1743 r. Pożar kościoła pod wezwaniem św. Trójcy. Na miejscu spalonego kościoła, ks. biskup Andrzej Załuski polecił postawić krzyż, a samo miejsce ogrodzić. Tymczasem zamiast krzyża wystawiono mурowaną kaplicę, krytą blachą, z kopułą pośrodku. Ołtarz w kaplicy był jeden, z obrazem Matki Boskiej Szkaplerznej. Pod kaplicą zaś grób zasklepiiony, do którego prowadziły schody.

- 1754 r. Kazimierz Wykowski wystawił kościół Trójcy Świętej i Aniołów Stróżów. Świątynię zbudowano z drewna sosnowego na podmurówce, z zewnątrz tarcicami obitą, pierwotnie gontem, potem pokryto blachą.
- 1795 r. W okresie porozbiorowym region chotecki znalazł się pod zaborem austriackim w tak zwanej Nowej Galicji.
- 1809 r. Wkrótce po zwycięskiej wojnie Napoleona z Austrią, prowadzonej z udziałem Polaków, teren Nowej Galicji, w tym ziemia chotecka znalazły się w granicach Księstwa Warszawskiego. Podzielono je na departamenty i powiaty. Chotcza weszła w skład departamentu radomskiego i powiatu soleckiego. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. Księstwo zostało zlikwidowane, a jego ziemie należały odtąd do Królestwa Polskiego, złączonego unią personalną z carską Rosją.
- 1815 r. Powiat solecki (a w nim Chotczę), włączono do województwa sandomierskiego z siedzibą w Radomiu. Rosjanie utworzyli też pośredni stopień administracji, obwody. Powiat solecki i opatowski weszły w skład obwodu opatowskiego.
- 1827 r. Chotcza liczyła 17 domów ze 180 mieszkańcami.
- 1831 r. 10 września stoczono pod Chotczą jedną z większych bitew powstania listopadowego. Ponad 5 tys. żołnierzy dowodzonych przez gen. Samuela Różyckiego walczyło z rosyjskim korpusem gen. Teodora Rüdigera (według innych źródeł nazwisko pisane – Fiodor Rydygier). Polacy odparli atak i zdołali przeprowadzić się przez Iłżankę, ale stracili około 500 żołnierzy.
- 1864 r. Ukaz carski o uwłaszczeniu ziemi przeobraził polską wieś, dzieląc większość dawnych folwarków między chłopów. Inny ukaz carski powołał samorzady gminne. Właśnie wtedy powstała w Chotczy pierwsza gmina.
- 1866–1867 r. Rosjanie utworzyli nowe powiaty, m.in. powiat iłżecki, do którego weszła gmina Chotcza.
- 1875 r. Dobra Chotczy stanowiły własność Włodzimierza Rutkowskiego i składały się z folwarku Chotcza Górna oraz wsi Chotcza Górna, Chotcza Dolna i Gniazdków.

- 1906 r. Kolejny pożar kościoła (spłonął od uderzenia pioruna). Ocalała tylko stojąca osobno dzwonnica.
- 1911 r. Powstała parafia w Tymienicy.
- 1914–1918 r. Ziemia chotecka znajdowała się pod okupacją austriacką. Chotcza była siedzibą gminy, w jej skład wchodziły wsie: Baranów, Białobrzegi, Chotcza Dolna, Gniazdków. Po I wojnie światowej siedzibę władz gminnych z Chotczy Górnej przeniesiono do Chotczy-Józefowa, do obszernej, krytej słomą, starej chałupy. Obok funkcjonował posterunek milicji i urząd pocztowy.
- 1916–1918 r. Tajne komplety prowadzone przez Zofię Jezierską na terenie okolicznych wiosek, stały się po pierwszej wojnie światowej zaczątkiem szkoły powszechnej.
- 1918 r. W Chotczy Dolnej powstała czteroklasowa szkoła podstawowa, w której pierwszym nauczycielem był Antoni Zychowicz.
- 1919 r. Zgodnie z Rozporządzeniem Komisarza Rządowego został powołany w Chotczy pierwszy organ polskiego samorządu gminnego. Chotcza wchodziła w skład powiatu iłżeckiego należącego do województwa kieleckiego.
- 1928 r. Teofil Banach zorganizował w Chotczy szkołę siedmioklasową, której był kierownikiem do 1936 roku.
- 1937 r. Kierownik Stefan Kalinowski rozpoczął w Tymienicy budowę szkoły podstawowej, prace przerwała II wojna światowa.
- 1939 r. Niemcy zniszczyli szkołę czteroklasową, znajdującą się w prywatnym mieszkaniu w Chotczy Dolnej.
- 1941 r. Chotcza była miejscem tworzenia pierwszych oddziałów partyzanckich Gwardii Ludowej na Kielecczyźnie.
- 1942 r. W marcu powołano w Chotczy Nadwiślański Komitet Dzielnicowy Polskiej Partii Robotniczej, który kierował pracą partyjną na radomskim Powiślu.

- Zorganizowano zbrojne ramię PPR – Gwardię Ludową ze Sztabem Dzielnicowym. W lipcu I oddział GL wyruszył do walki. W okresie późniejszym przyjął miano oddziału im. Dionizego Czachowskiego.
- W lesie koło Gniazdkowa stoczono pierwszą bitwę z Niemcami. 22 grudnia oddziały SS i żandarmerii otoczyły wieś Baranów. Zginęło 6 osób.
- 1943 r. 8 sierpnia żandarmeria z Lipska otoczyła zagrodę Piotra Turbiarza z Chotczy Górnej, w której ukrywał się radziecki żołnierz. Zamordowano 7-osobową rodzinę Turbiarzy oraz pięciu mieszkańców sąsiednich domów.
- 1944 r. Niemcy przeprowadzili kolejną pacyfikację. 18 stycznia aresztowano wielu mieszkańców Chotczy. W sąsiednim Gniazdkowie spalono żywcem 6 osób.
- Miejscowa ludność przesiedlona została w okolice Ciepiewa i Sienka. Na terenie Chotczy utworzony został przyczółek frontowy. W nocy z 27 na 28 IX doszło pod Chotczą do dramatycznej walki. Połączone oddziały Armii Ludowej i Batalionów Chłopskich w sile 700 żołnierzy przełamały linię niemieckich umocnień frontowych, by przejść na tereny wyzwolonej Lubelszczyzny. Podczas walki z Niemcami zginęło 70 żołnierzy.
- Nocą z 28 na 29 X oddziały AL, BCh i radzieckich grup partyzantskich działających w ramach zgrupowania AL pod dowództwem kpt. „Orkana” – Tadeusza Łęckiego – dowódcy II brygady AL „Świt”, dokonały ataku na umocnione linie niemieckie. Zginęło 180 żołnierzy.
- 1945 r. 15 stycznia wyzwolono Chotczę. Ludność powróciła z wysiedlenia. Zorganizowano siedzibę gminnej władzy w Zajączkowie.
- Uchwałą Prezydium Krajowej Rady Narodowej z dnia 31 sierpnia 1945 r. Chotczę odznaczono Krzyżem Grunwaldu II klasy za bohaterką walkę z okupantem hitlerowskim.
- 1947 r. Siedzibę gminy przeniesiono z Zajączkowa do Chotczy. W prowizorycznym baraku znajdowały się również: szkoła podstawowa, poczta, posterunek milicji i sklep.
- 1948–1949 r. Podniesiono stopień organizacyjny choteckiej szkoły do sześciu klas.

- 1950–1951 r. Zorganizowano szkołę siedmioklasową, w której pracowało czworo nauczycieli, uczniów było 168. Nauka odbywała się w baraku.
- 1953 r. Rozpoczęto budowę szkoły w Chotczy.
- 1954 r. W ramach reformy administracji terenowej utworzono gromadzkie rady narodowe z siedzibą w Chotczy i Tymienicy. Białobrzegi należały wówczas do woli Soleckiej.
- 1955 r. Oddano do użytku szkołę w Chotczy, a w okresie późniejszym w Tymienicy Starej, Kijance i Siekierce.
Wybudowano nową siedzibę posterunku milicji i gminy.
Powstał punkt felczerski w Chotczy Dolnej.
- 1957 r. Chotcza miała już swojego lekarza. Ośrodek zdrowia przeniesiono do budynku dzisiejszej gminy.
- 1958 r. Zjazd partyzantów. Odsłonięto pomnik w Chotczy wystawiony dla uczczenia pamięci bojowników, którzy zginęli w walkach z okupantem hitlerowskim.
- 1960 r. Odsłonięto pomnik wystawiony ku czci poległych w Gniazdkowie, płytę pamiątkową w Baranowie oraz płyty na grobach zbiorowych na cmentarzu w Chotczy Dolnej.
- 1964 r. W sierpniu po raz pierwszy mieszkańcy skorzystali z dobrodziejstwa elektryfikacji.
12 października Szkole Podstawowej w Chotczy nadano imię Bohaterów Walk Partyzanckich.
- 1966 r. Z Lipska do Chotczy dotarł pierwszy autobus PKS.
- 1973 r. 1 stycznia utworzono w powiecie lipskim gminę Chotcza.
- 1976 r. 1 października oddano do użytku odbudowany kościół i plebanię w Chotczy Dolnej.
- 1978 r. Wybudowano dom nauczyciela. Zamieszkały w nim cztery nauczycielskie rodziny.
Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska oddała do użytku w Chotczy-Józefowie nowy pawilon handlowy – sklep z artykułami do produkcji rolnej.

- 1979 r. Na placu szkolnym w Chotczy odsłonięto pomnik „Bohaterskim Żołnierzom 69 AR oraz Partyzanckim Oddziałom AL i BCh, uczestnikom walk z hitlerowskim najeźdźcą w rejonie Chotczy w 1944 r.”.
Otwarto w szkole Izbę Pamięci Narodowej.
- 1981 r. Oddano do użytku nową remizę OSP w Białobrzegach i odcinek drogi przez wieś.
Od 1 września został uruchomiony dowóz dzieci z Białobrzegów do szkoły w Woli Soleckiej.
- 1982 r. Dokończono budowę drogi Gustawów–Kijanka i z dniem 1 września oddział PKS w Radomiu uruchomił stałą komunikację autobusową.
W miejscowości Jarentowskie Pole-Górki oddano do użytku most na Iłżance. Inwestorem była Dyrekcja Dróg Publicznych w Kielcach.
- 1983 r. Oddano do użytku nowy budynek urzędu gminy w Chotczy.
- 1985 r. Wybudowano boisko do gry w piłkę nożną.
Zakończono odbudowę (po spaleniu) budynku byłej Szkoły Podstawowej w Baranowie.
- 1987 r. Lekarz stomatolog Jacek Wasiluk przyjął pierwszego pacjenta w gabinecie stomatologicznym – pomieszczeniu przekazanym przez urząd gminy.
- 1994 r. Gmina przystąpiła do działającego na rzecz ochrony środowiska Związku Gmin nad Iłżanką z siedzibą w Iłży, skupiającego jednostki administracyjne położone nad Iłżanką.
- 1996 r. Rozpoczęto budowę nowej sali gimnastycznej przy Szkole Podstawowej w Chotczy.
- 1999 r. 24 października (w 55 rocznicę przełamania frontu nad Wisłą w 1944 r.) na placu szkolnym odprawił uroczystą mszę biskup radomski dr Jan Chrapek.

- 2000 r. 1 stycznia rozpoczął swoją działalność samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej, który powstał na bazie wiejskiego ośrodka zdrowia.
- 2002 r. Oddano do użytku nowy budynek Banku Spółdzielczego w Zwoleniu – filia w Chotczy.

Źródła

1. Kronika Szkoły Podstawowej w Chotczy.
2. Kronika Urzędu Gminy w Chotczy.
3. Kronika Szkoły Podstawowej w Tymienicy.
4. Rogala W.: Historia Nadwiślańskiego Regionu Gminy Chotcza, Poznań 1979.
5. Ks. Wiśniewski J.: Dekanat iłżecki, Radom, 1911 [Monumenta Dioecesis Sandomiriensis, (t. 2)].
6. Skorowidz Miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, T. III, Województwo Kieleckie, Warszawa 1925, GUS. 184.
7. Wywiady z mieszkańcami miejscowości.

V. Wybrane sylwetki mieszkańców naszej ziemi

Sylwetki historyczne

1. **Wacław** – pleban Chotczy w archidiakonacie lubelskim, wymieniony przez akta watykańskie, który w latach 1325–1327 z 8 grzywien czystego srebra rocznego dochodu płacił co roku ofiary świętopietrza.
2. **Rafał Chotecki** – kanonik gnieźnieński. W 1500 roku zamienił kanonię gnieźnieńską na krakowską ze Stanisławem Karnkowskim, najznakomitszym i najbardziej zasłużonym biskupem polskim; fundator kamiennej kropielnicy w kościele w Chotczy z gotyckim napisem: „Raphael can. Gnes”, ozdobionej herbem Nabram.
3. **Marcin Białobrzescki** – syn Janusza i Anny z Janikowskich, małżonków Białobrzesckich, herbu Habdank. Urodził się w 1522 r. w Białobrzegach; biskup sufragan krakowski, potem kamieniecki, autor „Postylli” i innych dzieł.
4. **Paweł Chotecki** – herbu Nabram, dziedzic Chotczy i Zawady. W latach 1484–1498 sprawował urząd chorążego lubelskiego, a w latach 1501–1515 zasiadał w senacie jako kasztelan połaniecki.
5. **Paweł Chotecki** – pisarz ziemski lubelski (1568–1571), sędzia lubelski (1572–1573), dziedzic Chotczy, żyjący w II poł. XVI w. Opis wizytacji diecezji krakowskiej odbytej w latach 1596–1598 z polecenia kardynała Jerzego Radziwiłła, wymienia Choteckich jako dziedziców Chotczy i plebana Choteckiego, krewnego dziedziców.
6. **Kazimierz Wykowski** – stolnik czerwonogrodzki, buńczuczny buławy wielkiej koronnej, chorąży pancerny księcia Franciszka Lubomirskiego, dzierżawca od tegoż Chotczy, otrzymał od biskupa Andrzeja Załuskiego pozwolenie na wystawienie kościoła. Wystawił go własnym sumptem w 1754 r. Kościół był drewniany na podmurówce, pod wezwaniem Świętej Trójcy.
7. **Marcin Lubomirski** – żyjący w latach 1738–1811, miecznik koronny, starosta kazimierski, generał major wojsk koronnych, konfederat barski, poseł sandomierski i krakowski, rotmistrz pancerny, dziedzic Chotczy słynny z rozrzutności i awanturniczego życia; fundator dębowych kościelnych drzwi zachodnich z herbem Drużyna.
8. **Aleksander i Barbara Stradomscy** – dziedzice Tymienicy, fundatorzy zabytkowej kolumny z 1701 r. z Matką Boską i Dzieciątkiem na jej ręce.
9. **Jan Tuźnik** – wędrowny nauczyciel, uczący w Tymienicy w ostatnim dziesięcioleciu XIX w., absolwent seminarium nauczycielskiego w Solcu.

Sylwetki współczesne

1. **Teofil Banach** – organizator i kierownik siedmioklasowej szkoły podstawowej w Chotczy w latach 1928–1936, a od 1936 do 1940 r. w Siennie; przewodniczący Tajnej Organizacji Nauczycielskiej w latach okupacji, aktywny działacz ruchu młodzieży wiejskiej. Stopień magistra filozofii uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim. Więziony i torturowany w Warszawskiej alei Szuca i na Pawiaku, zginął w Oświęcimiu w 1941 r.

Teofil Banach

2. **Zdzisław Furmanek** – ur. w 1943 r. w Kijance. W latach 1964–1974 był nauczycielem i kierownikiem szkoły podstawowej w Niemieryczowie. Po jej zlikwidowaniu w 1974 r., razem z żoną Stanisławą rozpoczęli pracę w szkole w Tymienicy. Funkcję dyrektora tej szkoły pełnił potem do czasu przejścia na emeryturę. Z wykształcenia fizyk, w 1983 r. ukończył studia w Rzeszowie.

Zdzisław Furmanek

Aleksander Gozdur

3. **Aleksander Gozdur** – budowniczy obecnej szkoły podstawowej w Chotczy i domu nauczyciela, także organizator przedszkola. Za działalność pedagogiczną i społeczną odznaczony Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim. Nauczyciel geografii i wychowawca trzech pokoleń, odszedł na emeryturę w 1984 r. Zmarł w 2003 r.

4. **Stefan Gozdur** – dyrektor szkoły w Chotczy w latach 1984–1991, człowiek energiczny i pomysłowy. Dzięki jego pracy i staraniom powstały: boisko sportowe i zielona sala gimnastyczna. Jego pasją było harcerstwo, prowadzone w szkole i w lipskim hufcu.

Stefan Gozdur

Teresa Gozdur

5. **Teresa Gozdur** – dyrektor szkoły w Chotczy w latach 1991–2003, nauczycielka języka rosyjskiego, pedagog i wychowawca. Za jej kadencji zostało wybudowane i nowocześnie wyposażone gimnazjum w Chotczy. Za osiągnięcia w pracy dydaktycznej i wychowawczej otrzymała Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania w 1980 r.

6. **Zofia Jezierska** – pochodziła z Warszawy, była córką rzemieślnika. Ukończyła w Warszawie szkołę średnią, zwaną „pensją”. W latach 1916–1918 uczyła dzieci w Niemieryczowie, prowadząc tzw. komplety edukacyjne. Wiosną 1918 roku wróciła do Warszawy.

7. **Stefan Kalinowski** – od 1919 roku był kierownikiem czteroklasowej szkoły w Tymienicy, w okresie międzywojennym – sześcioklasowej. Po wyzwoleniu objął kierownictwo szkoły siedmioklasowej. Dzięki jego inicjatywie wybudowano w 1946 r. szkołę – barak, a w 1957 r. rozpoczęto budowę murowanej szkoły, która została oddana do użytku dwa lata później.

8. **Andrzej Kustra** urodził się w 1945 r. w Białobrzegach.

W 1964 r. ukończył Technikum Mechaniczne w Radomiu. Po zdaniu egzaminów do Wojskowej Akademii Technicznej odbył roczną praktykę w jednostkach wojskowych. W 1970 r. ukończył Wydział Elektromechaniczny Uzbrojenia Raketowego WAT, uzyskując tytuł mgr. inżyniera. Skierowano go do Leszna, gdzie pracował jako technik przyrządów artylerii przeciwlotniczej. Pełnił też służbę w Skwierzynie i w Sulechowie. W 1977 r. został szefem uzbrojenia i elektroniki 22 pułku artylerii 4 Dywizji Zmechanizowanej.

W 1981 r. awansował na stanowisko szefa służb technicznych – zastępcę dowódcy 7 pułku artylerii 2 Dywizji Zmechanizowanej w Kędzierzynie Koźlu, potem pełnił służbę w Zgorzelcu w 23 Brygadzie Artylerii Armat.

W 1994 r. został szefem logistyki – zastępcą dowódcy 25 Dywizji Kawalerii Powietrznej – dowódcą 7 Bazy Lotniczej. W 1998 r. odszedł do rezerwy. Pułkownik Andrzej Kustra jest autorem książki pt. „Kawalerzyści XXI w.”, którą poświęcił pilotom i logistom – pionierom polskiej kawalerii powietrznej.

Andrzej Kustra

9. **Władysław Kustra**, ojciec Andrzeja, urodził się w 1916 r. w Jasieńcu. Szkołę powszechną ukończył w Woli Soleckiej. Wymarzony zawód zdobył w seminarium nauczycielskim w Radomiu. Od 1945 do 1962 roku pracował w czteroklasowej szkole na Górkach, uczył dzieci z Jarentowskiego Pola. Prowadził też kursy dla analfabetów i bibliotekę.

10. **Stanisław Madej** – syn Jana i Heleny z domu Kurzyk, ur. 14.05.1931 r. w Daleszewicach niedaleko Opoczna. Seminarium duchowne w Sandomierzu ukończył w 1956 r. i po latach wikariatu rozpoczął w 1974 r. pracę proboszcza w Chotczy. Tu podjął się nie tylko odbudowy życia religijnego, ale i kościoła, którego nie ukończono przed wojną, a w czasie okupacji został dodatkowo zniszczony. Odbudowę udało się zakończyć do 1976 r. – w październiku został poświęcony. W 1980 r. przeniesiono księdza Madeja do Krynek, a od 1991 r. jest proboszczem w Drzewicy. Podobnie jak w Chotczy i tam buduje, rozbudowuje bądź remontuje z parafianami obiekty sakralne, wzbogaca ich wnętrza i wyposażenie.

Ks. Stanisław Madej (z Beatą Krasieńską). Rok 1980

11. **Władysław Rogala** – urodzony w 1907 r. we wsi Niemierczów, autor ponad 200 publikacji naukowych.

Uzyskał doktorat z nauk filozoficznych na Uniwersytecie Warszawskim. W latach siedemdziesiątych XX wieku napisał m.in. pracę pt. „Historia nadwiślańskiego re-

gionu gminy Chotcza”, autor książek „Chotcza walczy” oraz „Ich walka”; był współtwórcą Izby Pamięci Narodowej w szkole w Chotczy. Zmarł w 2003 r. w Poznaniu.

12. **Alina Skorupska-Tomczyk** – urodzona w Chotczy, córka Józefa Skorupskiego i Zofii z domu Dams. Po zdobyciu tytułu magistra filologii polskiej zaliczyła dwuletnie Studium Dziennikarstwa na Uniwersytecie Warszawskim. Pracę w zawodzie dziennikarza rozpoczęła w ogólnopolskim dzienniku Gromada-Rolnik Polski, a w 1976 r. otrzymała etat w Naczelnej Redakcji Publicystyki Polskiego Radia. Tu przez 8 lat w swoich audycjach podejmowała problemy mieszkańców wsi, głównie związane ze zdrowiem, oświatą i kulturą. Potem pracowała m.in. w stołecznej prasie lokalnej, w latach 1992–2000 była najpierw zastępcą, a później redaktorem naczelnym Gazety Wolskiej, dzielnicowego tygodnika dla 250 tysięcy mieszkańców zachodniej części Warszawy.

13. **Czesław Studniarz**, urodzony w 1935 r. w Sadkowicach gm. Solec, ukończył studia na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej we Wrocławiu. Staż odbył w szpitalu powiatowym w Strzelcach Opolskich. W 1967 roku powrócił w rodzinne strony, do powiatu lipskiego, podejmując pracę w Gminnym Ośrodku Zdrowia w Chotczy, gdzie 32 lata pracował na stanowisku kierownika. Od 1990 r. mieszka i pracuje w Lipsku. Łącznie jako lekarz przepracował 36 lat.

Czesław Studniarz

14. **Stefan Węgliński** – dyrektor ośmioklasowej szkoły podstawowej w Tymienicy od 1965 do 1973 roku, tzn. do chwili śmierci. Za pracę na rzecz szkoły, uczniów i środowiska został odznaczony Złotą Odznaką ZNP i uhonorowany Nagrodą Ministra Oświaty (14.10.1973 r.). Był także zaangażowanym działaczem kulturalno-oświatowym i dziennikarzem, dla którego praca w szkole i bibliotece była wyzwaniem i powołaniem. Pracował w bibliotece gromadzkiej w Tymienicy w latach 1957–1973. Nauczycielom i bibliotekarzom pozostawił testament: „Bibliotekarz, który nie czyta prasy, nie śledzi witryn księgarskich i nie sięga po nowości wydawnicze, wcześniej czy później stanie się mechanizmem kompromitującym swój własny zawód”.
15. **Antoni Wiktorowski** (1916–1981) – był inicjatorem powstania placówki oświatowej w Siekierce, jej kierownikiem i dyrektorem od 1963 r. do emerytury w 1975 r., wieloletnim społecznym kuratorem do spraw młodzieży; zaangażowanym nauczycielem języka polskiego i wychowawcą. Przez całe życie podnosił swe kwalifikacje zawodowe. Tytuł magistra filologii polskiej uzyskał w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach w 1977 roku, będąc już na emeryturze.

16. **Janusz Witczak** – ur. w 1959 r. w Lipsku. Ukończył Wyższą Szkołę Ochrony Środowiska w Radomiu, uzyskując w 2000 r. tytuł inżyniera.
Na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie ukończył potem studia podyplomowe z zakresu zarządzania i administracji.
W latach 1990–1994 przewodniczył Radzie Gminy w Chotczy. Od roku 1994 pełni funkcję wójta (trzecia kadencja).
W wyborach powszechnych w 2002 r. w pierwszej turze głosowania uzyskał 92% poparcia.
Za jego kadencji:
- wybudowano i oddano do użytku oraz wyposażono budynek gimnazjum w Chotczy,
 - wybudowano dwie hydrofornie, w Chotczy i Siekierce oraz podłączono do sieci wodociągowej 15 miejscowości, tj. około 95% istniejących w gminie,
 - wybudowano i oddano do użytku następujące drogi gminne: Kolonia Wola Solecka, Białobrzegi, Baranów, Jarentowskie Pole, Chotcza Dolna, Chotcza Górna, Chotcza-Józefów, Gniazdków, Kijanka, Niemieryczów, Tymienica Nowa, Siekierka Stara, Siekierka Nowa. Została zmodernizowana droga Lipsko–Chotcza Dolna oraz Chotcza-Józefów–Tymienica. Stelefonizowano gminę w 90%.
17. **Władysław Witczak** – urodził się w 1941 r. w Chotczy.
Ukończył studia na wydziale lekarskim Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi, uzyskując w 1967 r. stopień podporucznika Wojska Polskiego.
W 1981 r. obronił pracę doktorską na temat „Zawał serca u żołnierzy zawodowych”. Ordynator Oddziału Wewnętrznego Szpitala Wojskowego w Lublinie od 1986 r. do dziś z kilkumiesięczną przerwą. W 1990 r. Rada Naukowa Szpitala Klinicznego Wojskowej Akademii Medycznej nadała mu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk medycznych.
W 1997 r. otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego WAM w Warszawie.
W czerwcu 2000 r. prezydent RP nadał mu tytuł naukowy profesora nauk medycznych.
W czerwcu 2002 roku Senat Akademicki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego przyznał mu tytuł profesora zwyczajnego.
Profesor Władysław Witczak jest pionierem epidemiologii chorób układu krążenia.

Bohaterowie II wojny światowej

Odznaczeni w 1990 roku Orderem Virtuti Militari za udział w bitwie pod Monte Cassino

1. **Józef Kozieł** – syn Wojciecha i Wiktorii, urodził się 12.04.1910 r. w Niemieryczowie. Ukończył cztery klasy miejscowej szkoły powszechnej, a w 1931 r. rozpoczął służbę wojskową w Rzeszowie. Po dwóch latach przeniesiony do rezerwy. Wojsko upomniało się o niego znowu we wrześniu 1939 r., razem z tysiącami innych polskich żołnierzy znalazł się wkrótce na terenie Związku Radzieckiego. Tam trafił do armii generała Andersa i z nią przez Bliski Wschód dotarł do Włoch, gdzie jako strzelec wyborowy brał udział w walce o wzgórze Cassino. Za ten czyn otrzymał: Krzyż Pamiątkowy Monte Cassino, Medal Wojsk Polskich, włoski Medal Walecznych i dwie odznaki angielskie. Po powrocie do kraju był początkowo prześladowa-

Józef Kozieł

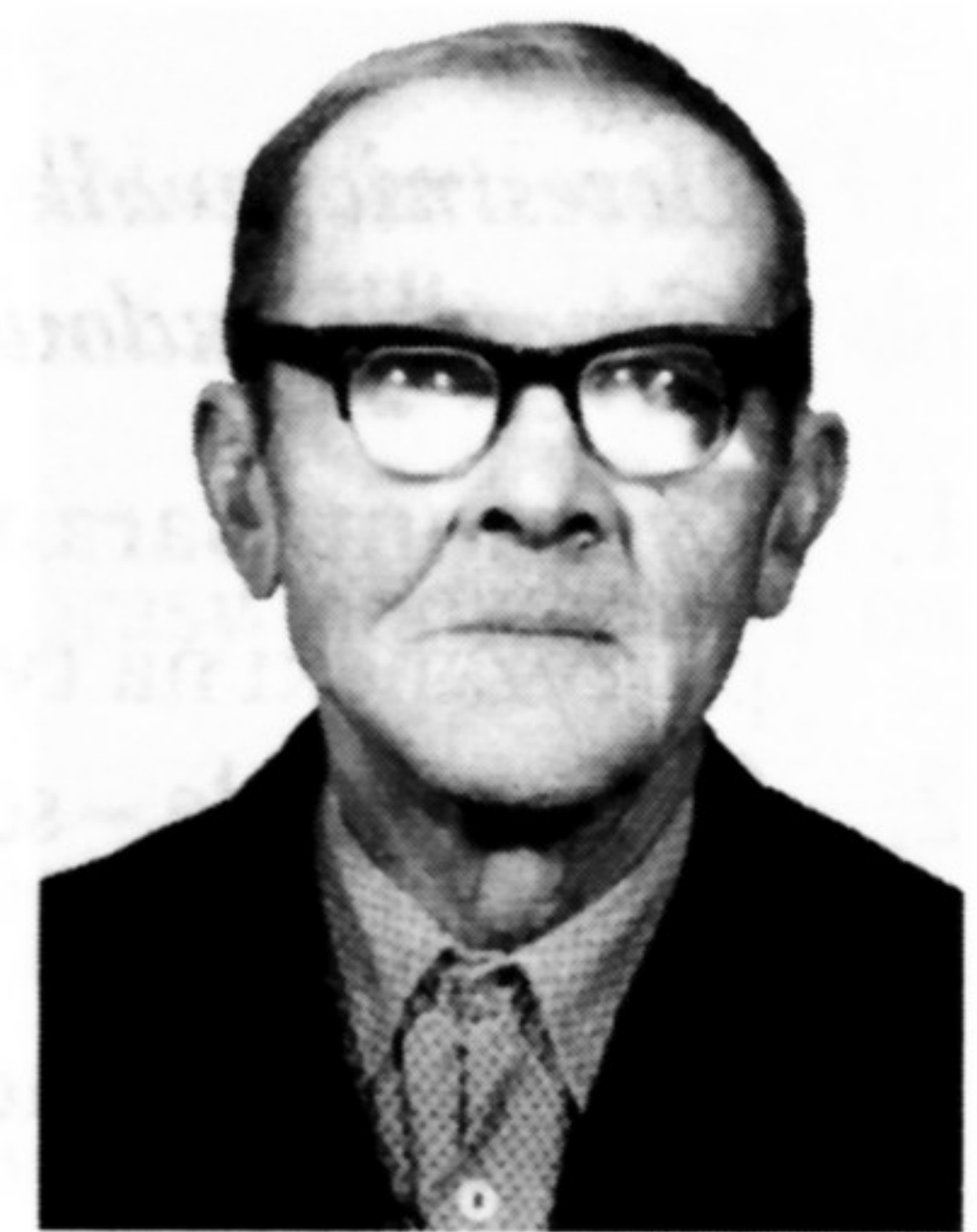
ny, ale w roku 1984 odznaczono go medalem „Za zasługi w wojnie obronnej 1939 r.”. Orderu Virtuti Militari nie zdążył już odebrać, bowiem zmarł w 1989 r.

2. **Józef Przepiórka** – syn Antoniego i Marianny z domu Rożek, urodzony 12.02.1901 r. w Niemieryczowie. Uczestniczył w wojnie z bolszewikami w 1920 r. i w kampanii wrześniowej 1939 r. W okolicach Lwowa dostał się do niewoli. Wraz z innymi Polakami został wywieziony na Syberię. Gdy wybuchła wojna rosyjsko-niemiecka znalazł się w szeregach armii gen. Andersa na Bliskim Wschodzie. Został przeszkolony i uzyskał pozwolenie na prowadzenie samochodów wojskowych, mógł więc dostarczać amunicję na front, za co później dostał pamiątkowy medal. Za udział w bitwie pod Monte Cassino został odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino. Po zwycięskiej bitwie jak inni Polacy wyjechał do Anglii. Do Polski Józef Przepiórka wrócił w 1946 r. po siedmiu latach nieobecności. Za swoje czyny został w 1990 r. odznaczony Krzyżem Czynu Bojowego Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Zmarł 19.05.1992 r. w Niemieryczowie.

3. **Piotr Sierpiński** – syn Michała i Weroniki z domu Żołnierek, urodzony 26.04.1910 r w Jarentowskim Polu.

W sierpniu 1939 r., a więc tuż przed wybuchem II wojny światowej, dostał kartę mobilizacyjną i zgłosił się do jednostki w Kielcach, w której wcześniej odbył służbę wojskową. Walczył na południu Polski, a następnie jego oddział wysłano na wschód.

Po napaści Związku Radzieckiego na nasz kraj 17 września 1939 r. Piotr Sierpiński wraz z tysiącami żołnierzy dostał się pod Stanisławowem do radzieckiej niewoli. Jeńców osadzono w obozie w Kozielsku, skąd oficerów, lekarzy – słowem inteligencję, wywieziono do Katynia, gdzie zostali wymordowani.

Piotr Sierpiński

RZECZPOSPOLITA POLSKA	POSTANOWIENIEM
	z dnia 15 października 1990 r.
LEGITYMACJA	Pan SIERPIŃSKI
	Piotr s. Michała
Nr 61-90-97 PSZ	odznaczony/a został/a
WARSZAWA	KRZYŻEM CZYNU BOJOWEGO POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH NA ZACHODZIE
dnia 15 października 1990 r.	PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Z Kozielska od Piotra dotarł do rodziny jeden list, potem ci, którym udało się przeżyć, trafili stamtąd do łagru w Kazachstanie. Kiedy w 1942 r. na terenie ZSRR tworzono polskie wojsko, Sierpiński znalazł się w jego szeregach. Jak inni żołnierze dowodzeni przez gen. Władysława Andersa dotarł później na Bliski Wschód. Najpierw był Iran, potem Palestyna, następnie polskich żołnierzy przerzucono do Włoch, by razem z aliantami od południa stopniowo wyzwolali półwysep. Zdobyli też 18.05.1944 r. Monte Cassino, wśród nich był Sierpiński. Ale do Polski wrócił z Anglii dopiero w 1947 r. Zmarł 9.11.1992 r.

4. **Jan Wiedro** – syn Stanisława i Józefy z domu Babut, urodzony 8.08.1913 r. w Kijance i tu zmarł w 1999 r. Dokładniejszych danych brak.
5. Według ustnych informacji w bitwie o Monte Cassino uczestniczyli też: **Bronisław Chylak** z Jarentowskiego Pola, **Stefan Gajek** z Zajączkowa, **Bolesław Jabłoński** z Zajączkowa, **Jan Makuch** z Siekierki. Niestety nie udało się dotrzeć do dokumentów, które by to potwierdzały.

Uczestnicy walk z okupantem niemieckim oraz członkowie Armii Ludowej i Gwardii Ludowej, którzy zginęli w latach 1939–45 na terenie rejonu 6 i 7

1. **Zygmunt Baran** – lat 20, ze wsi Niemieryczów; zginął w 1944 r. jako skoczek partyzancki na tyłach armii niemieckiej.
2. **Stefan Baryła** – sekretarz Komitetu Dzielnicowego PPR w Chotczy od grudnia 1943 r. do sierpnia 1944 r.
3. **Joanna Bochnacka** – łączniczka Dzielnicy Nadwiślańskiej PPR Chotcza w latach 1943–1945.
4. **Czesław Bojarski** – lat 22, z Chotczy, żołnierz Wojska Polskiego; poległ na terenie Niemiec w 1945 r.
5. **Władysław Czapka** – lat 31, z Baranowa; poległ 28.10.1944 r. w czasie przełamania frontu przez I i II brygadę Armii Ludowej w Chotczy.
6. **Wacław Figura** – lat 25, z Chotczy Górnej; spalony w zabudowaniach Turbiarzędów 9 sierpnia 1943 r. w Chotczy.
7. **Stanisław Gawroński** – oficer polityczny Oddziału GL i AL, rejonu 6 i 7 Nadwiślańskiej Dzielnicy PPR – Chotcza.
8. **Jan Goźliński** – lat 21, z Kijanki, poległ w walce z Niemcami na Lubelszczyźnie w 1944 r.
9. **Stanisław Gregorczyk** – członek Gwardii Ludowej, urodzony w 1922 roku poległ w walce z hitlerowcami w 1943 r.
10. **Helena Gregorek** – łączniczka Dzielnicy Nadwiślańskiej PPR Chotcza w latach 1942–1943, później łączniczka okręgowa i Sztabu Głównego Gwardii Ludowej i Armii Ludowej.
11. **Stefan Gregorek** – lat 43, z Kijanki, poległ 28.10.1944 r. w Chotczy, w czasie przełamania frontu przez I i II brygadę AL.

12. **Edward Guzek** – lat 20, ze wsi Tymienica; poległ 28.10.1944 r. w Chotczy w czasie przełamania frontu przez I i II brygadę AL.
13. **Wacław Korzeń** – lat 24, ze wsi Niemieryczów; poległ 28.10.1944 r. w Chotczy w czasie przełamania frontu przez I i II brygadę AL.
14. **Jan Kowalik** – lat 25, ze wsi Chotcza, komendant oddziału GL, poległ w walce z Niemcami w Chotczy 25.03.1943 r.
15. **Anton Kruk** – ze wsi Siekierka; zmarł na skutek ran odniesionych w walce z Niemcami w miejscowości Lipa na Lubelszczyźnie w 1944 r.
16. **Ludwik Kwiatek** – lat 28, ze wsi Białobrzegi; dowódca oddziału GL; poległ w walce z Niemcami w miejscowości Sarnówek k. Ostrowca w listopadzie 1942 r. Odznaczony pośmiertnie Krzyżem Grunwaldu III klasy.
17. **Jan Miśkiewicz** – lat 25, z Tymienicy, poległ w walce z Niemcami.
18. **Stanisław Niemczycki** – lat 34, z Chotczy Górnej, zastępca dowódcy oddziału GL; poległ w walce z Niemcami w 1943 r.
19. **Eugeniusz Pajak** – urodził się w 1907 r. w Tymienicy, członek Gwardii Ludowej, później dowódca oddziału Armii Ludowej, w 1945 r., po wyzwoleniu zginął z rąk reakcyjnego podziemia na terenie województwa bydgoskiego.
20. **Władysław Pietruszka** – lat 26, z Tymienicy, poległ w walce z Niemcami w 1943 r.
21. **Tadeusz Płaza** z Tymienicy – od 1943 r. należał do Batalionów Chłopskich, do zgrupowania, którym dowodził Jan Sońta „Ośka”.
22. **Stanisław Rogala** – członek Szarych Szeregów, kolporter prasy podziemnej na Chotczę i okolice.
23. **Józefa Rybak** – łączniczka Dzielnicy Nadwiślańskiej PPR Chotcza w latach 1943–1945.
24. **Wacław Skoczylas** z Tymienicy – od 1942 r. współpracował ze zgrupowaniem Batalionów Chłopskich „Ośka”. Zginął w walce z Niemcami w styczniu 1945 r.
25. **Jan Skorek** – lat 26, z Baranowa, żołnierz Wojska Polskiego; poległ w walce na terenie Niemiec 22.05.1945 r.
26. **Bronisław Skwira** – lat 40, z Chotczy Górnej; poległ w walce z Niemcami 9.08.1943 r. w zabudowaniach Turbiarzów w Chotczy.
27. **Wincenty Skwira** – lat 41, z Chotczy Górnej; poległ w walce z Niemcami 9.08.1943 r. w zabudowaniach Turbiarzów w Chotczy.
28. **Stanisław Spyt** – lat 21, z Chotczy Górnej; poległ w walce z Niemcami 9.08.1943 r. w zabudowaniach Turbiarzów w Chotczy.
29. **Stefan Śliwiak** – lat 44, z Kijanki; żołnierz Wojska Polskiego; poległ w walce z Niemcami pod Berlinem w 1945 r.
30. **Stefan Śpiewak** – lat 44, z Kijanki; poległ 28.10.1944 r. w Chotczy w czasie przełamania frontu przez I i II brygadę AL.
31. **Mieczysław Turbiarz** – lat 27, z Chotczy, poległ w walce z Niemcami w oddziale GL „Wilka” w Opoczyńskim.
32. **Piotr Turbiarz** – lat 55, z Chotczy. Zginął we własnych zabudowaniach 8.08.1943 r. Razem z nim zostali zabici przez Niemców: **Apolonia Turbiarz** – lat 48, **Jadwiga Turbiarz** – lat 29, **Franciszek Turbiarz** – lat 5, **Leon Turbiarz** – lat 3.

33. **Franciszek Wólczyński** z Tymienicy – współpracował ze zgrupowaniem Batalionów Chłopskich „Ośka” od 1940 r. Zginął w obozie w 1944 r., mając 37 lat.
34. **Władysław Zima** – lat 18, z Chotczy Górnej; poległ w walce z Niemcami na Lubelszczyźnie.
35. **Władysław Wojtalik** s. Jana – członek Batalionów Chłopskich, odznaczony Odznaką Grunwaldzką, uczestnik walki zbrojnej z Niemcami w latach 1939–1945.
36. **Piotr Zagożdżon** – sekretarz Komitetu Dzielnicowego w Chotczy od marca 1942 do grudnia 1943 r. Zginął w grudniu 1943 r.

*W walkach partyzanckich z okupantem niemieckim w latach 1939–1944
uczestniczyli także:*

1. Władysław Chołuj	9. Stefan Skiba
2. Marian Ciesielski	10. Władysław Skiba
3. Piotr Figura	11. Jan Skwira
4. Jan Jasik	12. Eugeniusz Sońta
5. Seweryn Kaniewski	13. Julian Szczodry
6. Stanisław Kaniewski	14. Jan Witczak
7. Jan Kędziora	15. Stanisław Wójcik
8. Stefan Kędziora	16. Julian Żuchowski

Osoby, które zginęły w czasie pacyfikacji, w więzieniach i obozach

1. **Stanisław Bieniek** – lat 26, z Tymienicy; z rąk żandarmerii niemieckiej podczas pacyfikacji w 1944 r.
2. **Antonina Czapka** – lat 56, z Baranowa; 1.03.1943 r. podczas pacyfikacji w swojej wsi.
3. **Apolonia Figura** – lat 46, z Chotczy; zamordowana 18.01.1944 r. w Gniazdkowie.
4. **Stanisław Figura** syn Andrzeja – lat 52, z Chotczy, zamordowany w listopadzie 1942 r.
5. **Stanisław Figura** – lat 36, z Baranowa; 21.12.1942 r. podczas pacyfikacji wsi.
6. **Stanisława Figura** – lat 18, z Chotczy Górnej, zamordowana 18.01.1944 r. w Gniazdkowie.
7. **Antoni Filipiak** – lat 50, z Kijanki; przez niemiecką żandarmerię we własnym gospodarstwie 29.08.1943 r.
8. **Henryk Galacki** – lat 21, z Chotczy-Józefowa; zamordowany i spalony 18.01.1944 r. w budynku szkolnym w Gniazdkowie.
9. **Henryk Galacki** – lat 18, z Chotczy; – jak wyżej.
10. **Franciszek Juszczyk** – lat 57, z Jarentowskiego Pola; zamordowany 19.11.1942 r. razem z rodziną składającą się z 7 osób.
11. **Kazimierz Kowalik** – lat 48, z Chotczy Górnej; zamordowany 19.11.1942 r. w Zwoleniu.

12. **Bolesław Kucharski** – lat 23, z Kijanki; zamordowany przez żandarmerię niemiecką we wsi Okrężnica w 1943 r.
13. **Stanisław Łyjak** – lat 23, z Chotczy-Józefowa; zamordowany i spalony w budynku szkolnym w Gniazdkowie.
14. **Stanisław Magierek** – lat 23, z Tymienicy; zamordowany w Chotczy w 1943 r.
15. **Stanisław Mazurek** – lat 29, z Baranowa; zginął podczas pacyfikacji wsi w 1943 r.
16. **Piotr Mordak** – lat 34, z Tymienicy; poległ z rąk żandarmerii niemieckiej w 1944 r.
17. **Antoni Mróz** – lat 45, z Baranowa; zabity w 1943 r. podczas pacyfikacji wsi.
18. **Marianna Mróz** – lat 41, z Baranowa, zabita 21.12.1942 r. podczas pacyfikacji wsi.
19. **Władysław Nita** – lat 35, z Chotczy-Józefowa; zabity przez żandarmów w 1943 r.
20. **Józef Osiecki** – lat 48, z Baranowa; zamordowany 21.12.1942 r. podczas pacyfikacji wsi.
21. **Józef Skwira** – lat 27, wieś Chotcza Górna; zamordowany 19.11.1942 r. przez żandarmerię niemiecką w Zwoleniu.
22. **Franciszek Szewczyk** – lat 46, wieś Chotcza Górna; zginął 18.01.1944 r. w budynku szkolnym w Gniazdkowie.
23. **Franciszka Wojtalik** – lat 38, wieś Chotcza Górna; zamordowana 8.08.1943 r. w Chotczy.
24. **Stanisława Wróbel** – lat 42, wieś Baranów; zamordowana na terenie swojej wsi 1.03.1943 r. podczas pacyfikacji.
25. **Piotr Zagożdżon** – lat 35, wieś Chotcza Górna, sekretarz komitetu rejonowego PPR; popełnił samobójstwo w celi więziennej starachowickiego gestapo w listopadzie 1943 r.
26. **Władysław Zagożdżon** – lat 27, wieś Chotcza Górna; zamordowany w obozie koncentracyjnym na Majdanku w 1943 r.
27. **Stanisław Zima** – lat 30, wieś Baranów; zamordowany w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu w 1943 r.

Bibliografia

1. Gołąbek W.: Bez rozkazu, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1973.
2. Kustra A.: Kawalerzyści XXI wieku, wydawnictwo BELLONA, Warszawa 2001.
3. Rogala W.: Historia nadwiślańskiego regionu gminy Chotcza, manuskrypt.
4. Rogala W.: Chotcza walczy, Książka i Wiedza, Warszawa 1963.
5. Skorek W.: Wspomnienia z tamtych lat, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1974.
6. Wiśniewski J.: Monografia Dekanatu Iłżeckiego.
7. Kroniki parafii Chotcza i Tymienica.
8. Kronika Szkoły Podstawowej w Chotczy.
9. Kronika Zespołu Szkół Samorządowych w Chotczy.
10. Znani i nieznan Ziemi Radomskiej, praca zbiorowa pod red. Czesława Tadeusza Zwolskiego, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Radomiu, Radom 1988.

VI. Obiekty pamięci i kultu

W 2004 roku zinwentaryzowano w gminie Chotcza miejsca pamięci i kultu. Pracę tę wykonali uczniowie gimnazjum w Chotczy. Oto wykaz obiektów kultu religijnego i miejsc pamięci narodowej.

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr kolejny	Figurki	Pomniki	Krzyże	Kościóły i kaplice kościelne	Tablice pamiątk.	Razem
1	Baranów	1-3	-	-	2	-	1	3
2	Białobrzegi D.	4-5	-	-	2	-	-	2
3	Białobrzegi G.	6-7	-	-	2	-	-	2
4	Chotcza Dolna i cmentarz	8-19	2	8	1	2	-	12
5	Chotcza G.	20-22	-	1	2	-	-	3
6	Chotcza-Józefów	23-26	1	1	1	-	1	4
7	Gniazdków	27-29	1	1	1	-	-	3
8	Gustawów	30	-	-	1	-	-	1
9	Jarentowskie Pole	31-35	-	-	5	-	-	5
10	Karolów	36-37	2	-	-	-	-	2
11	Kijanka	38-41	1	-	3	-	-	4
12	Niemieryczów	42-43	1	-	1	-	-	2
13	N. Siekierka	44	1	-	-	-	-	1
14	St. Siekierka	45-49	3	-	2	-	-	5
15	N. Tymienica i cmentarz	50-54	2	-	3	-	-	5
16	St. Tymienica	55-62	4	-	3	1	-	8
17	Zajączków	63-65	2	-	1	-	-	3
Łącznie			20	11	30	3	2	65

Spośród 66 obiektów na szczególną uwagę zasługują niżej opisane.

Chotcza Dolna

1. Pomnik postawiony w 1967 r. Napis:

TU SPOCZYWAJĄ PROCHY OFIAR TERRORU HITLEROWSKIEGO ZAMORDOWANYCH W LATACH 1942-1944

FIGURA APOLONIA, GALACKI HENRYK, GALACKI CZESŁAW, ŁYJAK STANISŁAW, TURBIARZ PIOTR, TURBIARZ APOLONIA, TURBIARZ JADWIGA, TURBIARZ WITOLD, TURBIARZ FRANCISZEK, SKWIRA WINCENTY, SKWIRA BRONISŁAW, FIGURA WACŁAW, SPYTA STANISŁAW, SZEWCZYK FRANCISZEK, ORMIAN. OFICER AR. RADZ. CZĘŚĆ ICH PAMIĘCI

CHOTCZA, CZERWIEC 1967

2. Zbiorowa mogiła partyzantów z napisem: TU SPOCZYWAJĄ PROCHY 180 PARTYZANTÓW ARMII LUDOWEJ, BATALIONÓW CHŁOPSKICH I RADZIECKICH GRUP PARTYZANCKICH, KTÓRZY DZIAŁAJĄC W RAMACH ZGRUPOWANIA AL W NOCY Z 28 NA 29.X.1944R POD DOWÓDZTWEM KPT. „ORKANA” TADEUSZA ŁĘCKIEGO DOWÓDCY II BRYGADY AL „ŚWIT” DOKONUJĄC BOHATERSKIEGO ATAKU NA UMOCNIONE LINIE NIEMIECKIE POLEGLI W BOJU.

CZEŚĆ ICH PAMIĘCI

CHOTCZA, PAŹDZIERNIK 1984

3. Murowana kaplica nad Wisłą z drugiej połowy XVIII wieku, postawiona w miejscu kościoła, który spłonął w 1743 roku.
4. Nagrobek dziedzica Chotczy Romana Czarnieckiego.
Napis: D. O. M
Romanowi Czarnieckiemu
ur. dn. 25 sierpnia 1820 r.
Zm. dn. 27 marca 1857 r. Żył 37 lat.
„Boże wielki, Boże sprawiedliwy
wysłuchaj prośby i bądź litościwy.

Zniszczony nagrobek Romana Czarnieckiego, z 1857 r.

Pod tym krzyżem spoczywa Florian Sulikowski, jeden z choteckich proboszczy

Człowiecze, spójrz tu, a poznasz jak wszystko przemija.

Wspomnij na nas i zmów Zdrowaś Maryja....”

5. Nagrobek poświęcony księdzu parafii Chotcza Florianowi Sulikowskiemu. Wybudowany przez parafian. Napis: Tu spoczywają zwłoki ś.p. księdza Floriana Sulikowskiego – proboszcza parafii Chotcza, Dziekana Dekanatu Solecckiego. Przeżywszy 66 lat, zakończył życie 22 września 1854 r.

6. Nagrobek dziedzica Chotczy Antoniego Rudkowskiego. Napis: Antoni Rudkowski, Dziedzic Chotczy Zmarł dn. 19 sierpnia 1854 r.

Nagrobek Antoniego Rudkowskiego

7. Metalowy krzyż na kolumnie poświęcony Henrykowi Rakowskiemu. Postawiony przez żonę i brata zmarłego. Napis: D. O. M.

Henryk Rakowski

ur. dn. 29 kwietnia 1837 r.

Zmarł dn. 13 czerwca 1871 r.

Stroskana żona i brat pomnik ten stawiają,

Prosząc o wieczny odpoczynek za duszę zmarłego.

POKÓJ JEGO DUSZY

Pomnik Piotra Poraja i jego żony

8. Wykonany z betonu nagrobek Piotra Jasińskiego i jego żony Krystyny. Napis: D. O. M Tu spoczywają zwłoki ś.p. Piotra Poraj ze Jasińskiego. W dn. 6 marca 1832 zmarłego i żony Jego – Krystyny z Bogoryi Zakrzewskich dn. 15 sierpnia 1815 r. zmarłej.

Chotcza Górna

9. Jeden z pierwszych w Chotczy pomników upamiętniających walkę z okupantem:
**CZEŚĆ ŻOŁNIERZOM GWARDII I ARMII LUDOWEJ, BOJOWNIKOM
O NIEPODLEGŁĄ, LUDOWĄ POLSKĘ, KTÓRZY ZGINĘLI BOHATERSKĄ
ŚMIERCIA W WALKACH Z OKUPANTEM HITLEROWSKIM STOCZO-
NYCH W CHOTCZY W LATACH 1942–1944.**

Chotcza-Józefów

10. Pomnik na placu szkolnym, poświęcony partyzantom Armii Ludowej i Batalionów Chłopskich, odsłonięty 16 grudnia 1979 roku przez wicewojewodę radomskiego Eugeniusza Jędrzejewskiego. Napis:
**„BOHATERSKIM ŻOŁNIERZOM 69 ARMII RADZIECKIEJ ORAZ
PARTYZANTOM ODDZIAŁÓW ARMII LUDOWEJ I BATALIONÓW
CHŁOPSKICH – UCZESTNIKOM WALK Z HITLEROWSKIM NAJEŹDŹCĄ
W REJONIE CHOTCZY W 1944 R.”**
SPOŁECZEŃSTWO CHOTCZY PAŹDZIERNIK 1979
Pomnik został oddany pod opiekę Zbiorczej Szkole Gminnej w Chotczy na mocy uroczystego przekazania z dn. 16.12.1979 r. przez naczelnika gminy Bogusława Pęksyka.
11. Tablica pamiątkowa w Zespole Szkół Samorządowych w Chotczy:
**W DNIU 18 X 1944 R. W CHOTCZY
PARTYZANCI ZIEMI KIELECKIEJ
STOCZYLI ZWYCIĘSKĄ BITWĘ Z HITLEROWSKIM OKUPANTEM
PRZERYWAJĄC LINIĘ FRONTU NA ODCINKU 2 KM.
W XX ROCZNICĘ POWSTANIA POLSKI LUDOWEJ
SZKOLE TEJ NADANO IMIĘ
BOHATERÓW WALK PARTYZANCKICH W CHOTCZY**
Chotcza dn. 11.X.1964

Gniazdków

12. Pomnik poświęcony członkom GL i AL zamordowanym przez hitlerowców w 1944 r., wieńczy go biały orzeł bez korony.
Napis: **DLA UCZCZENIA PAMIĘCI CZŁONKÓW GL I AL WSI CHOTCZA,
ZAMORDOWANYCH PRZEZ OKUPANTA HITLEROWSKIEGO W ROKU
1944 W GNIAZDKOWIE.**
**FIGURA APOLONIA
FIGURA STANISŁAWA
SZEWCZYK STANISŁAW
ŁYJAK STANISŁAW
GALACKI HENRYK S. ST/AP
GALACKI HENRYK S. ST/PAUL
CZEŚĆ ICH PAMIĘCI**

Tymienica Stara

13. Figurka Niepokalanie Poczętej z Dzieciątkiem na lewej ręce (na placu kościelnym)
Obie głowy w złocistych koronach, na postumencie są dwa herby:
Prus pierwszy, obok którego litery:
A.S i Nieczuja, przy którym: B.S.
D.S. Z.T.
P.Z. P.Z.

Pod herbami wiersz:

Tobie Jedyny Boże, w trojkiej osobie
Tem kolumnę wystawił ku większej ozdobie
Matki Syna Twojego której zapisuję
Cokolwiek szczęścia w sobie od nieba znajduję
Aleksander z Stradomy, Stradomska Barbara
Małżonka dożywotnia i tych dziątek para
Syn mój Józef, Joanna córka pod Twe nogi
Z sercem oraz rzucamy ten kamień ubogi
Ano 1701 Die 7 bris

Siekierka Stara

12. Grota wybudowana z kamieni i głazów granitowych ku czci Niepokalanej Dziewicy Maryi przez Piotra Kniecica w 1999 r. Figurkę przywieziono z Sandomierza. W tym samym roku została poświęcona przez księdza proboszcza Stanisława Wlazło.

Grota w Siekierce Starej

VII. Daleka i bliższa przeszłość wsi

Baranów

Wieś leży w dolinie rzeki Strużanki, wpadającej do Iłżanki. Nazwa wywodzi się prawdopodobnie od wypasanych na tym terenie owiec.

Pierwsza pisana wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1661 roku z lustracji dóbr królewskich starostwa soleckiego. Z tekstu lustracji możemy wnioskować, że wieś powstała najpóźniej w połowie XVII wieku, jeszcze przed potopem szwedzkim (1655–1660). W tekście wspomina się istnienie karczmy, mieszkających tu kiedyś chałupników oraz młyn dobrze funkcjonujący przed „niepokojami”. Oznacza to, że wieś istniała już jakiś czas.

Baranów powstał na gruntach wsi Wola Solecka. Według opisu z 1661 roku we wsi nie mieszkali jeszcze kmiecie tylko zagrodnicy, których było 10. Każdy z nich posiadał niewielki obszar ziemi płacąc po 10 groszy podatku rocznie. Według lustracji zobowiązani byli do pracy na polach folwarcznych po trzy dni a w czasie żniw po 6 dni w tygodniu. Poprzednio we wsi była karczma i staw, ale „cale zarósł, ryb nie masz”. Obok wsi istniał niewielki młyn „na błocisku, nie zawsze miele, chyba że wody ze dżdża przybędzie”¹.

W 1787 roku przeprowadzono spis kościelny w parafii Chotcza. Wieś Baranów liczyła wtedy 202 mieszkańców, w tym 8 Żydów².

Kolejna lustracja dóbr królewskich z 1789 roku opisuje wieś Baranów w następujący sposób. Obszar wsi wynosił 15 łanów. Niektóre powinności do dworu oddawano w postaci czynszu, zamiast dawnych danin w naturze. Oddawano więc po 7 zł z łanu

¹ Lustracja dóbr królewskich województwa sandomierskiego 1660–1666, wyd. H. Oprawko, K. Schuster. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 190.

² Spis ludności diecezji..., s. 397.

zamiast dwóch korców żyta. W naturze dawano do dworu: jaja, chmiel, kapłony, przędzę i konopie. Wymiar pańszczyzny wynosił 4 dni w tygodniu. Wieś graniczyła z Chotczą i Białobrzegami i nie zanotowano żadnych „kotrowersyi” granicznych³.

Możne rody dzierżawiły starostwo soleckie. Dzierżawcy starali się maksymalnie wykorzystać pracę chłopów, gdyż nadwyżki finansowe ponad opłaty dzierżawne szły do ich kieszeni. Powodowało to opór chłopów, którzy uważali się za „ludzi królewskich”, nie dawali poniżyć i mieli możliwość odwołania się do sądów referendarskich. Akta tej instytucji dostarczają licznych przykładów nadużyć dzierżawców. Dnia 20 VI 1780 roku do sądu wpłynęła skarga mieszkańców Baranowa i Jarętowic na krzywdy ze strony Urszuli Wielopolskiej, dożywotniej dzierżawczynie starostwa soleckiego⁴.

W 1795 roku Baranów, tak jak i inne wsie królewskie, stał się wsią rządową. Należał początkowo do rządu Austrii (1795–1809), a następnie do rządu Księstwa Warszawskiego (1809–1815). Po utworzeniu Królestwa Polskiego w 1815 roku wieś należała do Komisji Skarbu Królestwa Polskiego. Rząd Królestwa Polskiego takie wsie dzierżawił lub sprzedawał zasłużonym osobom. Często byli to Rosjanie „zasłużeni” w tłumieniu powstań narodowych.

W 1827 r. było tu 32 domy i 235 mieszkańców⁵. W roku 1840 wieś wchodziła w skład dóbr Jasieniec Solecki⁶.

Po reformie uwłaszczeniowej w 1864 r. wsie rządowe zostały rozparcelowane między chłopów.

W 1921 r. Baranów liczył 100 domów i 515 mieszkańców⁷.

W okresie międzywojennym sytuacja mieszkańców była niezwykle trudna, zalegali z podatkami. Na tym tle dochodziło do konfliktów między społecznością wsi a przedstawicielami władzy. Gdy we wsi pojawiał się sekwestrator, chłopci stawiali czynny opór. Podczas zajścia w 1935 r. policja użyła broni, mieszkańcy bronili się kamieniami.

W grudniu 1934 r. Komitet Dzielnicowy KPP przeniósł tu swoją siedzibę. Odtąd Baranów uważano za ostoję komunizmu. Tragiczne chwile przeżyli mieszkańcy Baranowa podczas okupacji. Nocą 22 XII 1942 r. oddziały SS i żandarmi, w liczbie około 800 osób, otoczyli wieś. Zginęło wówczas 6 mieszkańców. Następnej pacyfikacji dokonano w marcu 1943 r., spłonęła wówczas połowa budynków wsi. Na budynku szkolnym wmurowano płytę upamiętniającą te wydarzenia: „Poległym Bohaterom GL i AL”. W Baranowie istniała szkoła. Założono ją w 1923 r. Nauczanie odbywało się do wybuchu wojny. Po wojnie przez wiele lat kierownikiem szkoły w Baranowie był Franciszek Lasota. Pożar w lutym 1972 r. spowodował zniszczenie części budynku. Szkoła została zamknięta. W 2004 r. Baranów liczył 49 domów, 262 mieszkańców, 11 domostw pozostawało niezamieszkałych.

³ Lustracja dóbr królewskich województwa sandomierskiego roku 1789, wyd. H. Mundurowicz-Urbańska. Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, s. 23.

⁴ Księgi referendarii koronnej z drugiej połowy XVIII wieku, tom 1, (1768–1780), Warszawa 1955–1957, s. 578.

⁵ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich, Warszawa 1880, t. I, s. 103

⁶ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i Innych Krajów Słowiańskich, Warszawa 1882, t. III, s. 474.

⁷ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, t. III Województwo Kieleckie, Warszawa 1925, Nakład GUS.

Białobrzegi

Wieś położona na wyniosłości nad doliną Wisły. Nazwa miejscowości związana jest prawdopodobnie z nazwiskiem właścicieli Białobrzeskich. Motywowana może być również jasnymi, piaszczystymi brzegami rzecznyymi.

Wzmianki o wsi pojawiają się już w 1428 roku, gdy stare kroniki wymieniają Jaśka z Białobrzegów. Kolejnym właścicielem wsi był Mikołaj z Białobrzegów notowany w roku 1465⁸.

Wzmianka o tej wsi pojawia się w „Liber Beneficiorum” Jana Długosza. Zapisał on wieś pod nazwą „Byalebrzegi”⁹.

W 1508 roku według spisów podatkowych wieś należała do Bogdana i Włodka z Krempy. Wieś liczyła w tym czasie zaledwie 1 łan ziemi uprawnej¹⁰.

W 1522 r. urodził się tu Marcin Białobrzeski z Jana i Anny z Janikowskich małżonków Białobrzeskich herbu Abdank – słynny kaznodzieja, biskup sufragan krakowski i kamieniecki. Dokument z 1595 r. podaje, że z Białobrzegów płacona była dziesięcina.

⁸ M. Derwich, *Materiały...*, s. 43.

⁹ „Nazwy miejscowe Polski, historia, pochodzenie, zmiany” pod red. K. Rymuta. Warszawa 1996–2003, tom 1, s. 151.

¹⁰ M. Derwich, *Materiały...*, s. 43.

W XVI wieku Białobrzegi rozrosły się do dwóch i pół łana ziemi. Od takiej ilości gruntów były płacone podatki w latach 1530, 1538, 1540 i 1563¹¹.

W 1569 roku właścicielem wsi był podstarości solecki Krzysztof Łyczko. Przez następne lata wieś należała do kolejnych starostów soleckich, a potem przeszła na własność Ciołków i Zielińskich. W 1652 roku właścicielem wsi był Paweł Zieliński. Podczas spisu podatkowego z 1662 roku we wsi mieszkało 53 mieszkańców¹². Po Zielińskich wieś stała się własnością kilku rodów pochodzących z Rusi Czerwonej: Wieszczyckich, Kierekieszowskich, Wykowskich, a w XVIII w. Orańskich.

W 1787 roku we wsi mieszkało 156 osób, w tym 7 Żydów¹³.

W końcu XVIII wieku wieś należała do rodziny Zapolskich. Informuje o tym spis podatkowy z 1789 roku¹⁴.

W 1827 r. wieś liczyła 22 domy i 158 mieszkańców, ziemi dworskiej 2141 mórg, włościańskiej 389¹⁵. W roku 1921 były 64 domy, 392 mieszkańców. W 1922 r. w Białobrzegach powstała jednoklasowa szkoła powszechna, którą organizował Ludwik Stachowicz. Po wojnie działała czteroklasowa szkoła, w której pracował jeden nauczyciel. Szkoła istniała do roku 1978, od 1947 do 1991 r. istniała też biblioteka publiczna. W latach 1955–1962 miała tu swoją siedzibę gromadzka rada narodowa. Od roku 1933 datuje swą działalność tutejsza ochotnicza straż pożarna.

W 2004 r. Białobrzegi liczyły 64 domy, 249 mieszkańców.

¹¹ Tamże.

¹² M. Derwich, *Materiały...*, s. 43.

¹³ *Spis ludności...*, s. 397.

¹⁴ Z. Guldon, S. Zieliński, *Protokół ofiary dziesiątego i dwudziestego grosza powiatu radomskiego 1789 roku*, [w:] „Radom i region radomski w dobie szlacheckiej Rzeczypospolitej”. Radom 1996, s. 232.

¹⁵ SGKPi IKS, Warszawa 1880, t. I, s. 188.

Z lotu ptaka. Wisła z ujściem Iżanki i część Chotczy Dolnej.
Poniżej droga z Lipska do Chotczy z fragmentem Górek

Kapliczka w Chotczy Dolnej z drugiej połowy XVIII w.

Coraz mniej we wsiach skromnych, drewnianych budynków jak ten powyżej.
Coraz częściej powstają domy nowoczesne, murowane...

CN 2354/2

Alina Skorupska-Tomczyk

Absolwentka Wydziału Humanistyki (kierunek – filologia polska) Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a następnie podyplomowego Studium Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego.

I właśnie zawód dziennikarza wykonywała przez trzydzieści lat. Po zakończeniu pracy zawodowej wróciła z Warszawy do rodzinnej wsi, by uczestniczyć w życiu swej małej ojczyzny.

Władysław Witczak

Urodzony w Chotczy, ukończył studia na Wydziale Lekarskim Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi. Wieloletni ordynator Oddziału Wewnętrznego Szpitala Wojskowego w Lublinie.

W 1990 roku uzyskał tytuł doktora habilitowanego, a w roku 2000 profesora nauk medycznych. Władysław Witczak jest pionierem epidemiologii chorób układu krążenia.

**Tom XXIII
Biblioteka Sycyńska**

ISBN 83-60132-05-4